T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

JACQUES DERRİDA'NIN YAPISÖKÜMÜ VE FEMİNİST ÖĞRETİ

Zehra TÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ

Çankırı – 2023

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

JACQUES DERRİDA'NIN YAPISÖKÜMÜ VE FEMİNİST ÖĞRETİ

Zehra TÜRK

ORCID: 0000-0001-9027-7879

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ

Çankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL VE ONAY iv
ÖZET vii
ABSTRACT viii
KISALTMALAR ix
TABLO LİSTESİ x

1. GİRİŞ 1

2. JACQUES DERRİDA VE YAPI 3

2.1. Kısaca Jacques Derrida 4
2.2. Yapı 7
2.3. Yapısalcılık 8
2.4. Post-yapısalcılık 10
2.4.1. Anlam Bilgisi 11

3. YAPISÖKÜM 14

3.1. Yapısöküm Eleştirel Yöntemi 14
3.2. Yapısöküm Pratiği 16
3.3. Öteki 19
3.4. Misafirperverlik 22

4. FEMİNİST ÖĞRETİ İÇİN YAPISÖKÜMÜN ÖNEMİ 24

4.1. Feminist Hareket Evreleri 25
4.1.1. Birinci Dalga Feminizm Hareketi 26
4.1.2. İkinci Dalga Feminizm Hareketi 27
4.1.3. Üçüncü Dalga Feminizm Hareketi 29
4.1.4. Dördüncü Dalga Feminizm Hareketi 30
4.2. Feminist Teoriler 32
4.2.1. Modern Feminizm 32
4.2.2. Liberal Feminizm 32
4.2.3. Kültürel Feminizm 33
4.2.4. Sosyalist (Marksist) Feminizm 34
4.2.5. Radikal Feminizm 34
4.2.6. Post-modern Feminizm 35
4.2.7. Varoluşçu Feminizm 37
4.2.8. Linguistik (Yeni Fransız) Feminizm 38
4.2.9. Ekolojik Feminizm 38
4.2.10. Diğer Feminist Teoriler 39
4.3. Yapısökümün Feminist Öğreti İçin Önemi 40

5. ŞİDDETİN DİLİ 46

5.1. İnsana Yönelik Şiddeti 46
5.2. Hayvana Yönelik Şiddet 50

6. SONUÇ 54

KAYNAKÇA 58

ÖZGEÇMİŞ 61

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Jacques Derrida'nın Yapısökümü ve Feminist Öğreti* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

18 /01/ 2023

İmza

Zehra TÜRK

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zehra TÜRK tarafından hazırlanan *Jacques Derrida'nın Yapısökümü ve Feminist Öğreti* başlıklı bu çalışma, *18.01.2023* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği ile* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Felsefe* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Necdet YILDIZ	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖNER	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 18/01/ 2023 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvan Ad SOYAD

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çalışmamın ilk bölümünü yaşantısının felsefesiyle oldukça ilişkili olduğunu düşündüğüm Jacques Derrida'yı ve düşüncesini yakından tanımaya ayırdım. İlerleyen süreçte "yapı" kavramına değinerek yapısalcılıktan post-yapısalcılığa geçiş nedenlerini sorgulamaya çalışarak yapısökümün ortaya çıkış çerçevesini ve kavramsal uygulamaları inceledim. Derrida'nın yapısökümün çıkış tecrübesinde *differance*'ı kullanmasını değerlendirip "öteki"yle kurulan ilişkiyi ifade etmek, "konukseverlik" çelişkisini anlamak ve diğer kavramsal yapılara da sunulacağı gibi yöntemin geçerliliğini anlamak için yapısökümü kullandım. Feminist öğreti etrafında oluşan dalga hareketliliği ile birlikte çeşitli feminist teorileri de inceleyerek yapısökümün sunacağı çözüm üzerine odaklanmaya çalıştım. Sunduğu çözümün günümüz şartlarında uygulanabilirliği üzerinde bir değerlendirmede bulundum. Son olarak şiddetten ve şiddet türlerinden söz ederek cinsiyet problemini de ele alarak hayvana uygulanan şiddet ile bir karşılaştırma yapmaya gayret ettim. Sonuç itibariyle dişil dilin inşasını gerekli görerek insanın bireye ve bireysel olana saygı göstermesi gerektiğine ve her bireyin şiddet söz konusu olduğu zaman üzerine alabileceği sorumluluklardan söz ederek tezimi sonlandırdım.

Bu çalışmayı yapmak istememdeki amacım Türkiye'de kadın olmayı bizzat deneyimleyen bir birey olarak, her geçen gün artarak devam eden kadın cinayetlerinin, kadın ve çocuk istismarlarının, hayvanlara uygulanan şiddet ve katliamın ve tüm benzer mağduriyetlerin karşısında bir ses ortaya koymaktır. Derrida'nın da "şiddetin olduğunu bildiğiniz her alanda o şiddeti sahiplenin" demesiyle üzerime düşen sorumluluğumu yerine getirmeye gayret ediyorum. Aynı zamanda doğaya olan borcumu da teslim etme gayesiyle bu çalışmada hayvan haklarından da söz ederek, insanın sahibi değil bir parçası olduğu doğaya geri dönmesinin önemine de işaret ettim.

Bir dersinde: "Söyleyecek sözleriniz olsun, elinizdeki kalemi kullanın!" hitabıyla biz öğrencilerine seslenen, bu zorlu çalışma serüvenimde de desteğini esirgemeyen ve süreci olabildiğince kolay bir şekilde geçirmemi sağlayan danışman hocam sayın Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Ayrıca beni kadın konusu üzerine yazmaya cesaretlendiren ve birçok konuda yardım ve desteğini esirgemeyen felsefenin bana kazandırdığı kıymetli hocam Dr. Erman KAR'a

teşekkürü borç bilirim. Son olarak da sevgili eşim, hayat arkadaşım Mehmet Can TÜRK'e sabrı, inancı ve desteği için teşekkür ederim.

18/01/ 2023

Zehra TÜRK

ÖZET

Tezin Başlığı : Jacques Derrida'nın Yapısökümü ve Feminist Öğreti
Tezin Yazarı : Zehra TÜRK
Danışman : Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ
Anabilim Dalı : Felsefe
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 18.01.2023

Bu çalışmada Derrida'nın yapısöküm isimli eleştirel yöntemi, feminist felsefeye uygulanmıştır. Yapısalcı ve post-yapısalcı felsefenin ayrım noktalarıyla birlikte çalışma kapsamında yapısökümün eleştirel yönteminin post-modern feminist felsefe ile ilgisi incelenip karşıt ikilik olarak sunulan kadın ve erkek cinslerini Batı metafiziğinin geleneksel anlayışından uzaklaştırarak toplumsal cinsiyetlerin yeniden oluşmasına müsaade edilmiştir. Aynı zamanda çeşitli feminist teoriler bağlamında ataerkil yapının şiddetine maruz kalan hayvanların durumu da yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derrida, yapısöküm, feminist teori, karşıt ikilikler, şiddet

ABSTRACT

Thesis Title : Jacques Derrida’s Deconstruction and Feminist Doctrine
Author : Zehra TÜRK
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ
Department : Philosophy
Thesis Type : Master’s Thesis
Date : 18.01.2023

In this study, Jacques Derrida's critical method called deconstruction has been applied to Feminist Philosophy. Within the scope of the study, with the distinction points of the Structuralist and Post-structuralist philosophy the relevance of the critical method of deconstruction with post-modern feminist philosophy has been examined, and the genders have been allowed to be reconstituted by removing the genders of men and women presented as opposing dualities from the traditional understanding of western metaphysics. At the same time, the situation of animals exposed to the violence of the patriarchal structure has been interpreted in the context of various feminist theories as well.

Keywords: Derrida, deconstruction, feminist theory, oppositional dualities, violence

KISALTMALAR

s.	Sayfa
ed.	Editör
der.	Derleyen
Çev.	Çeviren
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
T.C.K.	Türk Ceza Kanunu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo No: Sayfa

Tablo 1.1. Eğitim durumuna göre fiziksel veya cinsel şiddet yaygınlığı, 2008, 201448

1. GİRİŞ

Fransız Filozof Jacques Derrida, 20. yüzyılın önemli filozoflarındandır. Düşünce yapısı, Kıta Avrupası geleneğine karşı olan bakışı ve eleştirileriyle; edebiyat, sanat, mimari, ilahiyat, sosyoloji ve dilbilim gibi birçok disiplinleri etkisi altında bırakan, çağdaş bir filozoftur. Felsefeye olan katkıları başat olarak (her ne kadar o, kavramlaştırmanın anlamı sınırlandırmak olduğunu söylese de) kavramlardır. Öyle ki bu kavramlar günümüzde pedagojiden politikaya kadar birçok disipline yol göstermeye devam etmektedir. Bu kavramlar arasında şüphesiz en önemli sayılabilecek ve bizim de üzerinde durmaya çalışacağımız kavram yapısökümdür (*deconstruction*).

Jacques Derrida, kendi yaşantısını ve entelektüel kimliğini olabildiğince mahir kullanarak, takipçilerine şüpheci yaklaşımlar için bir bakış açısı olarak yapısöküm eleştirisini sunar. Klasik anlatıların dışına çıkan, yapısalcılığın öne sürdüğü karşıt ikilikleri yönlendiren önemli bir eleştirel yöntem olarak ortaya çıkan yapısöküm, masum olmayan ikiliklerin hiyerarşini bozup yeniden adlandırmaya çabalar. Bu yöntem ile siyahı beyazdan, savaşı barıştan, dişili erilden farklı kılan ayrımları dikkate alıp radikal bir karar verme sürecine öncülük eder.

Post-modern felsefeyle birlikte Derridacı okumalarda, ayrımcı, dışlayıcı ve ötekileştirici bakışlara yoğun bir eleştiri sunulur. Bizim de bu çalışmadaki hedefimiz post-modern feminist felsefeye kapsayıcı bir Derridacı yapısöküm eleştirel yöntemi uygulamaktır.

Bu yöntem ile tarih boyunca süregelmiş ve günümüzde de hala çağdaş felsefe problemlerinden biri olarak kadın sorunuyla ilgili sunabileceği çözümleri incelemek ve bu çözümleri gerçeklik ve uygunluk bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktayız. Aynı şeklide yapısöküm yöntemiyle kapsayıcı öteki hiyerarşisini tek bir probleme indirgemeye çalışıp cinsiyet farklılıklarının ikili mantığını yıkacak bir araç olarak kullanmaya çalışacak, içinde bulunulan çelişkilerle yüzleşilmesini sağlamaya çalışacağız.

Kökleşmiş patriarkalin izlerinden ve erilin gizli veyahut açıkça ifade edilen dilinden arınmak zorlu bir mücadeledir. Eril, otoriteyi de yanına alan, gücü ve statüyü elinde

bulundurandır. Güçlünün yanında bulunmak ve alışılagelmiş bir dili kabul etmek yeni bir dil oluşturmaya kıyasla daha kolay bir yoldur. Eril dil, kadınları etkisi altına alarak onların çıkmak istedikleri kafesi güvenli ortamlarıymış gibi sunmaya devam etmekte ısrarcıdır. Fakat eril dilin kabulü kadınların biyolojik kaderlerine teslim olmalarının yanında birçok ıstırabı da beraberinde getirecek anti-hümanist bir yaklaşım sergilemektedir.

Kadının biyolojik kimliğindeki özgürlüğü yalnızca bir cinsiyet olarak kadını özgürleştirmekle kalmayacağı aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini de beraberinde getiren huzurlu bir güven ortam sağlayacağı su götürmez bir gerçektir. Kadınla birlikte aynı hak ve eşitliği isteyen varlıklarının yalnızca sapkınlık ve hastalık olarak görüldüğü LGBTQ+ bireylerin de haklarında eşitliği isteme cesareti vermektedir. Ayrıca feminist düşünceyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği savunucularının hayvanlar için de özgür bir dil istemesi kaçınılmazdır. Yaşadığımız dünyada her canlının özgür bir yaşam hakkı olduğunun altını önemle çizmek gerekir. İnsanı fallus-merkezli dil anlayışından (*fallogosentrizm*)[1] uzaklaştırıp hayvanı içeride bırakmak etik sorumluluklarımıza karşı olacak bir duruştur.

Derridacı okumalarda görebileceğimiz gibi şiddet türlerinden bir tanesi de insanın kendini yüceltmesidir. Gücü elinde bulunduran insanın, hiyerarşinin en üst konumunda olup kendini doğadan ayrı ve üstün görerek sınıflandırmada yetkin bir ego sarf etmesi tanrısal bir dili işaret etmektedir. Doğa merkezci (*ekosantrik*) etik kaygılara sahip olunduğunda şiddeti bertaraf etmek daha olasıdır. Böylelikle insan kendi yarattığı ontolojik yalnızlığından da kurtulmuş olacaktır. Bununla birlikte tikelin sorumluluğunu üstlenmek ve sesinin daha gür duyulmasını sağlamak, yüzyıllardır istenilen insanlığın yapı taşı olan adaleti sağlamak ile eş değerdir.

Bu çalışmada gayemiz, farklı disiplinlerce de takip edilen post-modern filozoflarından olan Jacques Derrida'yı anlamaya çalışmak, felsefesinin düşünce tarihine olan etkisini incelemek ve yapısöküm yöntemiyle uygulanabilecek projelere bir ışık tutmaktır. Bununla birlikte daha spesifik bir alan olarak feminist felsefeyi teorilerine indirgeyip ataerkilin siyasi otoritesinin kadınlar ve hayvanlarla ilgili benzer taleplerini ortaya koymaya çabalamaktır.

[1] Fallogosentrizm: Jacques Derrida tarafından icat edilmiş olan bu kavram, kadınlığa dair türlü düşüncelerin erkeklik perspektifinde değerlendirilmesidir.

2. JACQUES DERRİDA VE YAPI

Derrida, bizlere yapısökümden söz eden ilk filozoftur. Yapısökümün ne olduğuna dair bize net bir tanımda bulunmaz, bilakis yapısökümün ne olduğuna dair bir açıklama yapısökümün kavramlaşması ve sınırlandırılması demektir. Bizlere sınırları çizilmiş kavramlar sunmaktan ziyade yeni yorumlama gücü kazandırmak isteyen Derrida, güvenilir olana yönelmemizi ve inançlarımızın dahi eleştiriyi ödünç alması gerektiğini düşünmektedir.

"Derrida, 1960'larda Yapısökümün inşasına çalışırken üstinsanın (Nietzsche) kahkahasına, komşusunun (Levinas) kederlerine ve Freudcu travma anlayışına başvurur" (Mikics, 2019, s. 79a). Nietzsche'den "doğru" ve "aynı" kavramlarını inceleyen Derrida, Nietzsche'nin metafizik eleştirisiyle burada karşılaşmıştır. Freud ile birlikte psikanalize ilgi duyan ve yapısökümün gizli anlamları yakalamasında Freud'u rehber alan Derrida, yine de Freud'un söylemlerine tamamıyla itimat göstermemiştir.

Filozofun bu eleştirel düşünme yöntemi üzerinde durmasındaki önemli etkenlerden biri olarak sayabileceğimiz, kendi yaşamında maruz kaldığı türlü sömürgecilik faaliyetleri olduğunu söylemek mümkündür. Sömürgecilikte güçlü olanın kazanç elde eden taraf olması ve ganimetin yalnızca bir kesimin çıkarlarına uyması, şüpheciliğiyle ün kazanmış olan Derrida'yı düşündüren bir konudur. Çünkü Derrida'nın kendisi de öteki'yi, dışlanmışlığı ve değersiz olanı deneyimlemiştir. Derrida, geleneksel olana, kurulmuş olan bu ötekiler sistemine tepkisini entelektüel kimliğini kullanarak dile getirmiştir. Din, siyaset ya da sanat hakkında, nasıl düşünülmesi gerektiğini anlatan tek düze yapılara karşıt olarak yapıları parçalarına ayırma işleminin gerekliliğinden söz etmiştir. Eleştirmenlik kimliğiyle ve şüpheci tavrıyla geçmişten ders alınması fikrinden uzak olmayarak felsefenin tarihinde kalmamayı tavsiye eden ve an içerisinde yaşamaya kıymet veren bir filozof olmakla birlikte metinlere yönelttiği bakışıyla da modern çağa yeni bir yazı dili sunmaya gayret etmektedir.

Derrida, bilindiği üzere anlaşılması ve takip edilmesi zor olan filozoflardandır. Okurlarının alışmış olduğu tarzın dışına çıkmaya meyilli bir yazar olmada da ün sahibidir. William Kerrigan'ın: "Derrida'yı okumak kendi yüz tikleri üzerinde çalışan

bir adamı izlemek gibidir" (MIKICS, 2019, s. 99b) şeklindeki ifadesiyle de Derrida'yı anlama gayretinden söz etmektedir. Derrida'nın alışılmış olan karşısında yeni söylemler edinmeye çalışması ve yazılarında kavramların sürekli bir değişim halinde olması düşünce dünyasını takip eden okuyucularına bir anlama varma noktasında kafa karışıklığı yaratmaktadır. Fakat metinlerinde sürekli yeni kavramlara başvurması felsefesiyle oldukça tutarlı bir durumdur. Çünkü filozof, hiçbir şekilde kavramları ve düşünceleri sınırlandırmak istememektedir. Bununla birlikte Derrida'nın felsefesini anlamak gayesinde olan araştırmacıların metinlerinde yapılan bir kazı çalışmasıyla onu keşfetmeye çabalaması gerekmektedir.

Hayatının neredeyse hiçbir evresinde politikadan uzak duramayan Derrida, siyasete karşı olumlu duygular beslemezdi. Ürettiği fikir, yorum ve yazınlarıyla istemsizce; sağ ve sol kesimle sürekli bir eleştirel sürtüşme halini devam ettirmek durumunda kalırdı (Richards, 2020, s. a). Bu anlamda; "Derrida'nın biyografisine yakından bakmak onun yapısökümü bir mücadele hatta yarı devrimci kuvvet olarak görme temayülünü oldukça iyi açıklayacaktır: bu yetkili insanların midelerinin kaldırmayacağı tehlikeli bir hakikattir" (Mikics, 2019, s. 27c).

2.1. Kısaca Jacques Derrida

1930 yılında Fransa sömürgesinde olan Cezayir'in el Biar adındaki küçük bir kasabasında dünyaya gelen Jacques Derrida, 5 çocuklu Yahudi bir ailenin 3. çocuğuydu. (Mikics, 2019, s. 29ç) Doğduğu günden itibaren ailesinin içinde bulunduğu, dini ve siyasi kavgaların içerisinde büyümek zorunda kaldı. Henüz lise çağına ulaşmışken, Avrupa'da yükselişte olan antisemitizme maruz kaldı. Hiçbir sebep gösterilmeksizin okuduğu Ben Aknoun Lisesi'nden ayrılmak zorunda bırakıldı. Bir sonraki yıl, yani 1943 senesinde, kovulmuş Yahudi öğretmen ve öğrencilerden oluşan Emile-Maupas Lisesi'ne devam etti. Dönemin Yahudi çocukları için diğer bütün okullardaki Yahudi öğrenci sayısı da sınırlandırılmıştı. Öğrencilere yönetimlerce de desteklenen antisemitizm uygulanıyor ve Yahudi bir öğrencinin adını okuduktan sonra müdür, "Fransız kültürü küçük Yahudiler için oluşturulmadı" diyebiliyordu (Richards, 2020, s. 11b).

Jacques Derrida'nın ve Derrida ailesinin şahit oldukları oldukça acımasız gerçeklerdi. Derrida'nın bu gerçeklerle baş etme yöntemi olarak kitaplara sarılması anlamlıdır. Okumalarını kamçılayan etkenleri göz önünde bulundurduğumuzda bir çocuk için

oldukça buhranlı bir geleceğin onu beklediğini öngörebiliriz. Henüz 13 yaşındayken yaptığı okumalarından bahseden Derrida (Mikics, 2019, s. 34d), felsefeye olan ilgisinin küçük yaşlarda başladığını dillendirir ve etkilendiği filozoflardan şu şekilde söz ederdi:

> *"1943'te ilk defa Nietzsche okudum ve tabii tamamen anlayamadım ama üzerimde büyük bir etkisi oldu. O zamanlar tuttuğum günlük Nietzsche'den ve Rousseau'dan ki o sıralar ikinci tanrımdı, alıntılarla doluydu. Nietzsche şiddetle Rousseau'ya karşı çıkmaktaydı, fakat ben ikisini de severdim ve merak ederdim, ikisini içimde nasıl bağdaştırabilirim?"* (Mikics, 2019, s. 34f)

Derrida'nın ailesi Cezayir'in bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Fransa'ya taşınmıştı. Yeni kurulmuş Müslüman bir ulusta kalmak Yahudi bir aile için imkânsızlaşmıştı fakat Fransa'da da Fransız vatandaşı olmadıkları için ırkçılığa maruz kalıp tekrar Cezayir'e dönmek zorunda kalmışlardı. Yahudiliğin hayatlarını zorlaştırdığı zamanları Amerikan başkonsolosu olan William Shaler'ın 1825 raporuna bakarak anlamamız mümkün olacaktır. Yahudiler hakkında olan bu rapor:

> *"[...] Cezayir'in en mazlum insanlarıdır; bir Müslümandan göreceği herhangi bir şiddete karşı koyma hakları yoktur; siyah veya koyu renkli kıyafet giymek zorundadırlar; ne ata binebilirler ne de herhangi bir cinsten silah taşıyabilirler, hatta baston bile yasaktır... Çocuklar dahi sokaklarda onları taşlamaktadır, kısacası bu insanların buradaki varlıklarının gidişatı azami derecedeki bir zulüm ve tahkirattan ibarettir."* (Mikics, 2019, s. 31g)

Cezayirli Yahudi halkın yaşadığı sıkıntıların sebebi olarak yalnızca Müslümanları görmek yanlış olur. Hitlerin Almanya'nın iktidarına geçmesiyle birlikte Almanlara bağlı Wichy Rejimi Yahudilere tarifsiz eziyetlerde bulunmuştur. Cezayir'i yüzyılı aşkın bir süre sömürgesi altına alan Fransa, Nazi Almanya'sının Cezayir Yahudilerine olan şiddetine göz yummuştur. Bu sömürge sürecinde Fransa'ya göç eden aralarında Derrida ailesinin de bulunduğu Yahudi ailelerinin hayatları büyük oranda yoksullukla geçmiştir. Kendisi henüz 15 yaşındayken komşu ülkelerde Yahudilerin yaşadığı işkence Jacques Derrida'yı ve Derrida ailesini deriden etkilemişti. Yaşadığı karanlık günleri yıllar sonra şu kelimelerle ifade etmiştir: "Bir şeyleri analiz etmeye kabiliyeti olmayan bir çocuk için bile her şeyin ateş ve kanla sona ereceği açıktı. Kimse o vahşetten kaçamazdı" (Mikics, 2019, s. 35ğ).

Ecole Normale Superieure Üniversitesinin Felsefe bölümüne kabul sınavına çalıştığı sıralar Paris'te yaşamaya başlayan Derrida, oldukça zorlu bir süreçten geçiyordu.

Yaşadığı şehre uyum sağlamaya çalışırken, kendini aynı zamanda geleceğini elde etme çabasında buluyordu. Üniversite sınavını üçüncü girişinde başarıyla sonuçlandırdı, 1952 yılında Ecole Normale Superieure üniversitesinden kabul aldı. Fakat içinde olduğu buhran hala olduğu yerde duruyordu. **"**Her zaman hasta ve gergin bir zihinsel çöküşün eşiğindeydi" (Mikics, 2019, s. 39h). Eğitim sürecinin başlaması dinginleşmesi için yeterli olmamıştı. Derslerinin yoğunluğuyla birlikte kendi yolunu çizmeye de odaklanması gerekiyor ve düşünce haritasını şekillendirmeye çalışıyordu.

Derrida'nın felsefe ile ilgilenmeye başlamasındaki en önemli isimlerden bazıları; Henri Bergson, Jean Paul Sartre'idi. İlerleyen zamanda yapısökümün Marksist olduğuna kanaat getireceği Karl Marx'ı okuyor, psikanalist Lacan'ın ve daha sonra da reddedeceği yapısalcı Foucault'nun derslerini takip ediyordu. Yüksek lisans tezinde Husserl'in felsefesinde yaratılış problemini çalışmak isteyen Derrida Harvard Üniversitesinin arşivinde araştırmalar yapabilmek için burs desteği aldı. Husserl'i çalıştıktan sonra Derrida, onun düşüncelerini tam aksi biçimiyle benimsemiştir. 1970'ten sonra Johns Hopkins, Yale, Harvard, Kaliforniya gibi üniversitelerinde akademisyenlik hayatına devam etti. 1990'lardan sonra ise etik kaygılarının yönlendirdiği filozof, Levinas'la ilgilenmeye başladı.

Derrida eğitim hayatına ilgisini sürdürdüğü sıralarda Cezayir bağımsızlığı için mücadele içerisindeydi. Bu mücadele, meydanlarda kendini protestolar ve grafitilerle gösteriyorken bazı entelektüellerin de bu mücadeleye konferans, seminer ve eserleriyle destek olduğu görülmekteydi. Üniversitelerde de yürüyüşler, aktivist eylemler yapılmaya devam ediyordu. Fakat bu süreç içerisinde Derrida, sessizliğini korumayı seçmişti. Röportajlarında da artık geçmişinden ve travmalarından bahsetmek istemediğini vurguluyor yaşadığı dünyaya temkinli ve şüpheli yaklaşıyordu. Her türlü inanç sistemi başka bir doğrudan söz ediyordu: "Fakat kuşkucular soruyordu, dünyanın söylediğimiz gibi olduğunu nasıl ispat edebilirdik?" (Mikics, 2019, s. 14ı) Bizim doğrularımıza elbette karşı çıkacak birileri olacaktı.

Derrida'nın yaşantısından söz etmek istememizin sebebi düşünce yapısının oluşmasında fazlasıyla etkili olduğunu düşünmemizdir. Derrida, hayatını Yahudi inancına göre şekillendirmemişti fakat Yahudi soyundan geldiği için ayrımcılığa maruz kalmıştı. Avrupa'da yaşamış fakat ten rengi Afrikalı olduğunu açıkça göstermesinden dolayı ırkçılığa maruz kalmıştı.

Alışıldık olanın aksine Derrida, akademik yazılarında muhalif olmayı seçmiştir. Kendisini entelektüel akademik hayatın zıddına yönelten sıradan bir okur olmaktan ziyade başkaldıran ve eleştiren bir akademisyen olmayı seçmiştir. Bütün bunlara rağmen Derrida, öfkesini yönetebilmiş ve kendisi gibi mağdur olduğunu düşündüğü insanların ellerinden tutmuş ve tepki gösterebildiği, faydalı olabileceğini düşündüğü neredeyse bütün alanlarda sesini yükseltebilmiştir. Hayatının son evrelerinde daha çok siyaset felsefesine yoğunlaştığı görülmekle birlikte otoriteleri de karşısına almıştır. İnsanın ayrımcılığa uğrayacağı, haksız mağduriyetler yaşayacağı ve acı çekebileceği ulaşabildiği bütün alanlarda kitleleri duyarlı olmaya davet etmektedir.

> *"Derrida kariyerinin son yıllarında, entelektüel olarak görünürlüğü artıkça, tanınan bir insan olarak konumunu daha geniş güncel konulara değinmek için kullanmıştır: Mumia Abu Jamal davası, AİDS, uyuşturucu, nükleer silahlanma, ırkçılık, terörizm, evsizlik ve sans papiers, yani Fransa'daki kaçak göçmenler" (Richards, 2020, s. 9c).*

Tüm bunlar, Derrida'yı hayatı boyunca etkilemiş ve onu otoriteyi düşünmeye yöneltmiştir. Öteki kimdi ve ötekiyi belirleyen kimdi? Bütün bu kararları alan otoriteler karar vermekte yetkin olduklarına nasıl emin olabiliyorlardı?

Derrida yaşarken yası tutulan bir filozoftu, kitaplarının ve belgelerinin henüz o yaşarken arşivlenmesi eşini ve kendisi oldukça hüzünlendiren bir konu olmuştur. Bu nedenle kendisi ölümü varlığının anlamı olarak ifade ederken 2004 yılında Paris'te vefat etmiştir.

2.2. Yapı

Felsefe tarihinin önemli konularından biri olarak yapının birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Derrida'nın yapıya verdiği edebi çerçevedeki tanımını şu şekildedir:

> *"Kelimenin dar anlamıyla yapı mefhumu sadece mekâna, morfolojik veya geometrik mekana, biçimlerin ve yerlerin düzenine gönderme yapar. Öncelikle bir tertibin veya bir inşanın içsel birliği olarak yapı, organik ya da yapay bir yapıttan – birleştirici bir ilkenin bulunduğu yere uygun biçimde inşa edilmiş ve görülebilir bir mimarinin hükmettiği yapıttan – bahsederken kullanılır"(Derrida, 2020, s. 27a).*

Toplumsal bağlamda incelendiğinde; sosyolojik açıdan ele alınan unsurların meydana getirdiği ve her birinin bir diğeriyle bağlantı içerisinde olduğu tamamlayıcı normlara toplumsal yapı denir. Toplumsal yapı bir toplumu diğerlerinden farklı kılan niteliklerin

oluşmasıyla varlığını idame ettirir. Başka bir ifadeyle toplumsal yapı toplumun üyelerinin birbirleriyle olan ilişkisidir.

Bizim daha çok başvuracağımız tabiriyle ve yine filozofun kendi cümleleriyle yapıyı "Biçimsel değişmezlere, zihinsel bir evreni ele veren ve her sanatçının kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yarattığı bu bağlantılara yapı diyeceğim." şeklinde ifade eder (Derrida, 2020, s. 25b)**.**

Başka bir ifadeyle yapı, üst üste inşa edilen iki düzlemin iç içe geçmesidir ve bizlere ayrımları fark edebileceğimiz ikinci okuma pratiği sunmaktadır. Yapı filozofa göre bir amaçtan ziyade, ilişki sistemlerini öğelere indirgeyen, anlam ve tema arayışlarında bağlamı bulmaya yarayan bir aracı oluşturmaktadır. O halde yapının bir biçim ve anlam birliği olduğunu söylememiz daha doğrudur. Burada yapının tanımı yapılarken de bir yapısalcılık eleştirisiyle karşılaşmamız mümkündür. Çünkü yapı ilişkilerin öğelere indirgenmesiyken yapısalcılık bütünü görmekte ısrarcı olmaktadır.

2.3. Yapısalcılık

Aydınlanma sonrasında daha çok gündemi işgal eden yapısalcılık, kimi akademik çalışmalara göre Antik Yunan'a, Platon ve Aristoteles'e kadar dayanıyorken kimi akademisyenler 1950'li yıllarda, post-yapısalcılıkla birlikte iki düşünce akımın da atası olarak kabul edilmekte olan Ferdinand de Saussure'ün dilbilim çalışmalarını başlangıç tarihi olarak kabul etmektedir. Net bir başlangıç tarihinin olmamasının sebebini yapısalcılığın henüz bir sınırının çizilmemiş olmasına ve birçok disipline hitap ediyor olmasına bağlamamız mümkündür. Bununla birlikte hangi düşünürlerin yapısalcı olduğu konusu da tartışmalıdır. Lévi-Strauss, Jacques Lacan, Roland Barthes yapısalcı olarak anılan isimler arasındadır. Yapısalcılığı ilişkiler sistemi şeklinde tanımlayan Michel Foucault, bazı kaynaklara göre yapısalcı ve bazı kaynaklara göre ise post-yapısalcı olarak anılmaktadır.

Yapısalcılık, sosyal yaşam çerçevesindeki kalıpları incelemek için dilbilim alanındaki görüşleri geliştiren bir düşünce akımıdır. Yalnızca yapılar ve yapılar arası ilişkiler ile ilgilenmez, aynı zamanda insan ve insanın bilinçli olarak tasarladığı inanç sistemlerinin arka yüzüne de bakar, bu tasarımların altında yatan sebep ve sonuçları bağlamı açısından değerlendirir. Evrensele olan hitabıyla insanın ortaya çıkarabileceği

sınırlı sayıda fikir, inanç ve ürününün varlığını ve bütünlüğünü korumaya gayret eder. Schneider'e göre:

> *"Yapısalcılık, bir sistemdeki elemanlar arasındaki ilişkilerin ve/veya bunların modellenmesinden ortaya çıkan özelliklerin nedensel gücünü vurgulayan, bu ilişki ağının önemine vurgu yapan sosyal bilimlerdeki bir dizi yaklaşım ve paradigmaya karşılık gelen geniş kapsamlı bir terimdir."(Oruç, 2018, s. 127a)*

Bu tanımdan yola çıkarak yapısalcılığın bütünsel ilişkiyi sağlayan mekanizmaya tekilsellikten daha çok önem verdiği görülmektedir. Zaman ve mekân bakımından bir yeri işaret etmeyen yapısalcılık, tek bir özneye de indirgenememektedir. Olguların teker teker varlığından haberdar olmak kaydıyla birbirleri ile olan ilişkisi olgudan önce gelmektedir. Yapı, ilişkiler ağı ile mümkündür ve bu ağ bir bütün olarak değerlendirilir. Bu bütün, evrenseli işaret ederken birtakım yasaların peşinde koşar. Burada bir oyunun tasdiki ile baş başa kalmış olan yapısalcılığın, yönetenin olduğu dünya görüşüyle oyunun sınırların çizilmesini istediğini görülmektedir.

Post-yapısalcı düşüncenin yapısalcılık eleştirisinin başlangıç noktasını yöneticinin ve sınırların reddi oluşturmaktadır. Bu konuda Ahmet Cevizci şöyle demektedir:

> *"Dilin kendisi ve dilin çok çeşitli göstergelerden meydana gelen hayli geniş ağı olmadan, nesnelerin karmaşık dünyasını idrak etmemiz söz konusu dahi olamaz. Dünyanın bilincine varmamız, onu idrak etmemiz sadece dile bağımlı olmakla kalmaz fakat fazladan dilin kendisi tarafından yapılandırılır." (Cevizci, 2009, s. 718a)*

Öyle ki insanlığın kullanmakta olduğu dillerin çeşitliliklerinin olması bir kavrama yükledikleri anlam bakımından farklılıklar göstermektedir. Bir kelimenin, bir kavramın temsilleri bütün dünya dillerinde aynı değildir. Her bir dilin kullanıcısın zihnindeki imge ile başka bir dili kullanan kişinin zihnindeki imge aynı değildir. Örneklendirmek gerekirse: "Öldürmek" anlamına gelen Latince *necāre* Fransızca'da *noyer* biçimine girmiş ve suda boğmak anlamını edinmiştir." (Köktürk ve Eyri, 2013, s. 135) Bu anlamda düşünüldüğünde yapısalcılıkta bütünlük ve evrensellik hatalı bir kabuldür. Onlar için tahammül edilemez olan şey ise zenginlik ve içeriktir.

Derrida'ya göre bir tümevarım problemi olarak yapısalcılık, dünyayı açıklama bakımından yetersiz olduğunu ve bunun Batı geleneğinin bir tekrarı olduğunu ileri sürer. Yapısalcılıkta odaklanılan nokta bir oluşun tamamlanmışlığıdır. Yapısalcılık felsefe hareketi, çağdaş coğrafya ve insan ile ilgiliyken artık gündemi daha çok ün sahibi olan post-yapısalcı felsefeye ve yapısöküme bırakmış görünmektedir.

2.4. Post-yapısalcılık

Yapısalcılığın bir eleştirisi olan post-yapısalcılık, bazı araştırmacılar tarafından "yeni yapısalcılık" olarak da isimlendirilir. Yapısalcılığın bir devamımı mı yoksa yeni bir düşünce akımı mı olduğu tartışmalıdır. Yapısalcılıkta olduğu gibi Ferdinand de Saussure'ün dilbilim çalışmalarını temele almışlardır. En önemli temsilcileri: Roland Barthes, Gilles Deleuze, Martin Heidegger, Friedrich Nietzsche, Soren Kierkegaard, ve Jacques Derrida'dır. Roland Barthes ise yapısalcılıktan post-yapısalcılığa geçişteki kilit isimdir. Akademi hayatının bir bölümünü yapısalcı olarak geçirirken diğer bölümünde ise post-yapısalcı olarak devam etmiştir. Politikanın ikilik sistemleri içerisinde münasip gördüğünü muameleyi hiyerarşinin alt tabasına sunan sistemine eleştirisi ile yapısalcılığın hatalı bulduğu yönlerini gün yüzüne sermiştir.

Post-modernizmle birlikte anılan bu akım genellikle olumsuz, kötümser ve yıkıcı olarak anılmıştır. Buna karşın post-yapısalcıların ve post-modernistlerin asıl istekleri şüpheci bir bakış açısı sunarak farkındalık sağlamaya çalışmaktır.

Bu düşünce akımına göre tek bir gerçekten söz etmek mümkün değildir. İktidarın, otoritenin sunduğunun dışında bir şey elimize geçmez. Görünenin bir de perde arkası vardır. Bir bilginin tarihselliğine dönüp gerçekliğine bakılır, bilimsel bilgi dahi olsa güvenilirliği sorgulanır. Bilginin tanımı ve bilginin kendisi kuşkuyla yaklaşmamız gereken konulardan yalnızca bir tanesidir. Post-yapısalcılar bilginin inşa edildiği zeminin sağlamlığına güvenmez, öncesindeki anlamı aramaya çalışırlar. Yine de temelde amaç bir kesinlik ya da bir hakikati aramak değildir.

Hakikati de parçalar halinde öğelere indirgemişlerdir. Kabul edilmiş olan tanımlar ve hakikatler yalnızca "şu an"ın hakikatleri ve doğrularıdır. Bir dönemden, bir çağdan ve zamandan sonra şu anki doğrularımız hala doğru olarak kabul edilmeyecektir. Her ne kadar mitoloji bir zamanlar gerçekliği barındırmış olsa da gelecekte de şu anın bilgisinin ve kabul gören hakikatlerinin mitolojiden bir farkı olmayabilir.

Derrida'ya göre, yaşanan an aslında geçmişten bir andı şu an ifade edilen bir mimik dahi ölüme ve yok oluşa işaret ediyordu bu derin kasvetli yanında da aslında yaşam için ne kadar kuşkulu olduğunu bizlere ifade edebiliyordu (Mikics, 2019, s. 50i). Hayatın her anına kuşku ile bakan filozof, birçok disiplinde hatta disiplinlerden de öte yeni söylemler keşfetmeyi amaçlamaktadır. Derrida'yı bu alanda üretken bir yazar olarak görmemizin temel sebebi "mevcudiyet" olarak isimlendirdiği Batı

metafiziğinin gelenekseline yönelttiği eleştirilerdir. Çünkü Derrida, Batı'nın sunduğu geleneğin bir güç oyunu olduğunu düşünmektedir.

Kelimelerimiz, inançlarımız, doğrularımız bize bir otoritenin dayatmasının sonucudur. Cümleler aslında önceden bellidir çünkü insanın dili kültürün, yaşadığı toplumun etkisiyle kontrol altına alınmıştır. Bunda kitleleri yönetmek ve kontrol altında tutmak isteyen iktidarların etkisi oldukça büyüktür.

> *"Derrida, Batı metafiziğinin, ilk başlarından itibaren temel bir zemin ya da sebep, kendi kendisiyle özdeş olan mutlak bir başlangıç, kendisinden çıkan veya neşet eden her şeyi kontrol edip yönetme anlamında merkez olma işlevi gören bir Arşimet noktası tesis etme yönündeki çabalardan meydana geldiğini söyler" (Cevizci, 2009, s. 729b).*

Bu anlamda Derrida, sunulan dünyayı tersine çevirmek konusunu bir amaç haline getirmiş ve radikal çözüm yolları aramıştır. Bu çözüm sürecinde önceliği anlam bilgisine verecektir.

2.4.1. Anlam Bilgisi

Yapısalcılığın bütüne olan bakışına bir eleştiri olarak post-yapısalcılık parçaya odaklanmıştır. Bir bütün kendi başına bir anlam ifade etmez. Bütünün anlamı ifade edebilmesi teker teker öğelerini inceleyip aralarında oluşan bağlantıyı görmemizle mümkündür. Yapısalcılar, ilişkili, birbirlerine yakın ve benzer olanı kategorize olarak görmek isterken post-yapısalcılar ayrılığı, uzaklığı ve farklılığı görmüşlerdir. İkisinin de ortak noktaları İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'den etkilenmiş olmalarıdır.

Dil felsefesini derinden etkileyen ve yeni bir tarihsel süreç inşa eden Saussure, dili bir yapı olarak incelemektedir: "O, dilin bireye (konuşana) "toplumsal kullanım sonucu dayatıldığını" ve dildeki "düzenliliklerin ve sapmaların muayyen hiçbir özne tarafından belirlenmediğini" ortaya koymaya çalışır" (Oruç, 2018, s. 130b). Bu alışılmadık söylem ile insanın dile karşın edilgen olabileceği tutumu özne problemiyle birlikte düşünce özgürlüğü problemini de beraberinde getirmiştir. Anti-hümanist bir yaklaşım olarak görülen bu düşünce doğrultusunda öznenin ölümünden söz etmek ve öznel olandan uzaklaşmak düşüncesi değişime kapalıdır. Bu anlamda yapısalcı düşüncenin ikilikler hiyerarşisini sürdürmeye istekli olduğunu görmemiz mümkündür.

Saussere'ün çalışmaları Derrida'nın yapısalcılık düşüncesine oldukça önemli bir etkide bulunmuştur. Öyle ki Derrida dil felsefesine katkı olarak yapısökümü sunmuştur. Derrida'nın yapısalcılık felsefesine karşı öne sürdüğü yöntem burada büyük bir rol üstlenmekte, yapısalcılığın hatalı kabulleri yıkmak ve onları istikrarsızlaşmak amacıyla öne sürdüğü eleştirisiyle, ikilikleri ve karşıtlıklar argümanlarını, bütünlük yapılarını yıkmak isteyerek, insana ve bireye önceliksiz bir yaşam imkânı tanımaktadır.

Derrida'nın Saussure ile olan ilişkisini inşa eden en önemli faktör ses bilimlerinin anlamı ifade ederken içinde bulundukları farklılıkları keşfetmektir. Derrida'ya göre, anlam 'Differance' aynı olmayan, farklı kavramı ile bulunabilir. Bu kavramla birlikte Derrida, bizlere Fransızca kökenli olan *Difference*'ın telaffuzda aynı fakat yazıda farklı olan *Differance* kavramını tanıtır. Karşıt ikiliklerden konuşma dili ile yazma dili arasındaki farkı ve anlamın ertelenmesini ifade eden *Differance* kavramıyla gösterir.

Her şeyden önce Differance, farklılıkları tanımlarken aynı zamanda geleneğin ve Batı metafiziğinin mevcudiyet eleştirisini ifade eden özel bir kavramdır. "Onun nazarında mutlak bir şey yoktu; değişen şartların düzensizliğinden ve dolayısıyla yeni anlamlardan korunmak mümkün değildir" (Mikics, 2019, s. 51j). Başka bir deyişle, şu an neyi ifade ediyorsa bir sonraki zamanlarda da aynı şeyi ifade etmesi garanti edilemez. Anlamın sürekli olarak değişim halinde olması güvenilmez olduğunu göstergelerle ifade eder. Derrida'nın ödünç aldığı şekliyle: "Saussere'ün çalışmaları göstergeler teorisini inceler. Bir gösterge iki parçadan oluşur: gösteren ve gösterilen. Gösteren bizim algıladığımız parçadır, bir ses ya da kâğıttaki harflerdir. Gösterilen ise algıladığımız gösterenle örtüşen anlamdır" (Richards, 2020, s. 20ç). Yan yana gelen harflerin kendi başına bir anlamı yoktur fakat bu harfler bir kelime ya da bir cümleyi oluşturursa anlam orada başlar. Örneğin i, l, k, b, a, h, a, r harflerinin bir araya gelerek oluşturduğu kavram "ilkbahar"dır. İlkbaharı tanımlamamız gerekirse, kış mevsiminden sonra gelen mart, nisan ve mayıs aylarını kapsayan ve havanın ısınmaya başladığı bir zaman dilimidir. Asıl problem anlamın doğru iletilip iletilmemesiyle alakalıdır. Bizim ilkbaharı yazarak ya da söyleyerek anlatmak istediğimiz ifadenin okur ya da dinleyici tarafından tamamıyla aynı şekilde anlaşılabilme ihtimalini değerlendirmemiz gerekir.

İlkbahar mevsimini sevenler için söylenen bu kelime olumlu bir çağrışım oluşturur. Fakat ilkbahar mevsiminde alerjik problemler yaşayanlar, yağmuru sevmeyenler için bu mevsimin çağrıştırdığı şey olumsuzluktan ibaret olacaktır. Buna karşın her birimiz yaşamdan farklı deneyimler elde ettiğimiz için zihnimizde oluşan imgelerin aynı olması neredeyse mümkün değildir. Bir iletişim kurmak istediğimiz zaman karşı tarafın bizi anlatmak istediğimiz ölçüde anlaması da mümkün görünmemektedir. Derrida'ya göre, bir sözcük kullanılacaksa o sözcüğün oluşturacağı izi karşı taraf da görmeli ve o kişi de bu sözsel anlatıyı deneyimlemelidir. Aksi takdirde anlatılmak istenilen şeyler her zaman eksik ya da yanlış anlaşılacaktır.

Başka bir deyişle gösterilen ilkbahar'ın anlamsal karşılığı hiçbir zaman kendisinde ve kendi başına mevcut olmayacaktır. "Derrida bu bağlamda her kavramın, kavramların bir "zincir" ya da "farklılıkların sistematik oyunu" olarak ifade edilebilecek bir oyun aracılığıyla diğer kavramlara göndermede bulunduğu bir sisteme kayıtlı olduğunu ileri sürer." (Cevizci, 2009, s. 728c) Differance, aslında bu oyuna bir göndermedir.

İkili karşıtlıklarca değerlendirilmek istendiğinde, yapısal düzlemde gösteren ve gösterileni ele almamız gerekir; Gösterilen olarak ilkbaharın ne olup ne olmadığı ötekisine göre anlamlıdır. İlkbahar'ın karşıtı olarak ilkbaharın sonbahar olmadığını söyleyebiliriz. İlkbahar yalnızca ilkbahar olduğu için değil aynı zamanda sonbahar olmadığı için de ilkbahardır. Bu örnekteki gibi birbirine benzeyen sayılamayacak kadar çok ikili karşıtlık bulunur. Örnek vermek gerekirse: kadın-erkek, siyah-beyaz, yaşam-ölüm gibi karşıtlıklardan söz edebiliriz. Derrida göstergeden hareketle karşıtlıkları fark (*differance*) ile ilişkisi bağlamında fenomenolojik gelenek içerisinde değerlendirir.

3. YAPISÖKÜM

3.1. Yapısöküm Eleştirel Yöntemi

Edmund Husserl'in fenomenolojisi ve Martin Heidegger'in metafiziği Derrida'nın eleştirel yöntemini kurmasına öncülük etmişlerdir. Özellikle Heidegger'in felsefesinin Derrida'nın radikal yöntemindeki keşfindeki rolü oldukça büyüktür. Heidegger *Varlık ve Zaman* adlı eserinde post-modernliğin önünü açarak post-yapısalcı felsefenin dayanak noktası olmuştur. Post-yapısalcı felsefenin sistematik düşünürü olan Derrida'yı, Heidegger'in kavram yorumlamalarını incelerken varlık ve dil arasında kurduğu bağlam cezbetmiştir.

> *"Heidegger'in Destruktion (yeniden yapılandırma) kavramını, Almancadan Fransızcaya çevirmeye çalışıyordu. Derrida için Heidegger'in Destruktion kavramı sadece olumsuz yok etme eylemini değil, aynı zamanda artık kullanışlı olmayan bir şeyi ortadan kaldırmak gibi olumlu bir eylemi de ima ediyordu" (Richards, 2020, s. 18d).*

Derrida'nın yapısökümü (*Deconstruction*) ise bir kavram olarak tanımlanamazdı. Çünkü kavramlaşma belirli sınırlar içerisinde belirli anlamları ifade etmesi demekti ve Derrida, kendi metinlerinde de bu sınırlardan kaçınmayı seçmiştir. Metinlerinde kavramlarını sürekli değişim halinde kullanmayı, metnin özerkliği için gerekli olduğu düşüncesine sahiptir.

Aynı şeklide yapısökümün tek başına bir tanımının yapılması mümkün değildir. Farklı kaynaklardan farklı tariflerle karşılaşmamız mümkündür. Genel çerçevede birbirlerine yakın anlamalara sahip olsalar da bu anlamlara bir açıklık getirmeye çalışacağız;

Yapıbozum, yapıçözüm, kurgusöküm ve yapısöküm olarak farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bizim metin içerisinde kullandığımız şekliyle yapısökümün kesin bir ayrımı yapılmasa da iki amaca sahip olduğunu söyleyebiliriz: birincisi, kavramların yapısızlaşması ve ikincisi, olumlu bir yapısökümün uygulanmasıdır. Bu eleştirel yöntem; olumsuz bir anlamı ifade etmez, yapının oluşumu ile ilgilenir ve zaten bozulmakta olanı bozar, bir yapıyı sökerken aynı zamanda o yapının yeni bir anlama sahip olması için çabalar, yıkmaktan ziyade yeniden yapılandırır.

> *"Bu yazısında Derrida, yapıbozuma ilişkin bir tanım vermekten kaçınarak daha çok onun kullanım değerini açıklamaya çalışır. Buna göre,*

> *"yapıbozum, bir anlam ya da her bağlam stratejisinin korunmasında ya da ötesinde bulunan bir etimoloji değildir", yapılan bir çözümleme olmadığı gibi, bir edim ya da bir işlem de değildir" (Orman, 2015, s. 66).*

Derrida'ya göre, yapısökümün ne olduğuna dair bir soru fiziksel bir tanımlama içermez. Aşkın amaçlarla yapısökümü sınırlandırmak, yapısökümü bir paradoksa uğratır. Bu anlamda bir tanım sınırlamaları beraberinde getirir. Fakat yapısökümden beklememiz gereken bağlamların olanaklı değişimleridir.

Başka bir deyişle yapısöküm, kavramları yıkıp yeniden adlandıran olarak bir göreve sahipken kendisinin de bir kavram olarak tanımının yapılması onun da yapısöküme uğramasına işaret edecektir. Bu, yapısökümden kendi yapısını sökmeyi beklemekle eş değerdir.

Derrida'ya göre, yapısökümün en temelde hedefi; Batı metafiziğinin düşünce sisteminde kökleşmiş olan şiddeti ortaya çıkarmaktır. Evrenselliğin susturmaya çalıştığı tikellere bir ses olmayı amaçlayan Derrida, dışlayıcı olan yapısalcılıkla birlikte yaygın olan şiddetin önüne geçmek ister. Evrenseli neredeyse bütün insanlığa eşit olacak şekilde parçalara ayırır ve ezilmiş azınlığın sesine kulak verir.

Yapısökümün ikinci okuma tekniği ile yazara yönelttiği bakış ile metinleri hedef alan Derrida, masum görünen çelişkilere odaklanır. "Yazma süreci daima gizlenmiş olanı açığa çıkarır, bildirilmiş olanı çevreler ve daha genel bir biçimde onu güçlendiren çeşitli karşıtlıkları bulup bozmaktadır (breach)" (Orman, 2015, s. 65). Aslında Derrida'nın düşüncesi metin içerisinde tarafsızlığın da mümkün olmadığının bir itirafıdır. "Böylece Derrida, bir dizi eleştirel okumadan oluşan yapıbozumcu eleştirisinde "bulunuş metafiziği" (the methaphysics of presence) ya da eşanlamlı olarak "sözmerkezcilik" (logocentrism) dediği duruma dikkati çeker" (Orman, 2015, s. 66).

Metnin dışında hiçbir şeyin olmadığı iddiasıyla Derrida, logos-merkezci (söz merkezli) dil anlayışından uzaktır. Kutuplaştırıcı olan bu anlayış, Batı geleneğinin ikili hiyerarşisine (kadın-erkek, savaş-barış) sahip çıkmaktadır. Metin, kapsayıcı, aktif, değişken ve etkindir. Bir tanıma ve bir sınıra ihtiyacı yoktur. Bununla yapılmak istenen, maskelerin ardına gizlenmiş olanı bulma çabasıdır.

Logos-merkezli dil anlayışının güç yanlı olması Derrida'nın yapısöküm stratejisini ikili karşıtlıklar hiyerarşisini ters düz etmeye iter. Bunu yaparken bir tarafın imtiyazlı

bir konumda olmasını istemez. Örneğin savaş ve barış Batı geleneğine ait bir ikiliktir ve burada her ne kadar barış yanlısı olunsa da barış fikri de aslında masum değildir. Masum olmayışı savaşla birlikte var olmuş olmasıdır. Varlığı şiddet merkezli bir unsura bağlı olan bir şeyin masumiyetinden söz etmek mümkün değildir. Yapısöküme karşı dayanıksız olan bu ikili karşıtlıklar günlük hayatımızda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Derrida'nın okuyucusundan istediği, bu kavramları kullanmaya zorlayan, dilimizi şekillendiren etkenlerin farkında olunmasıdır. Bu kavramlar birbirlerinin içlerinde var olan keyfi ve ayrıcalıklı tanımlamalardır. Söz konusu karşıtlıklardan birinin merkeze alınması mevcudiyetle olan bağlantısına işaret eder. Bu da bizi kadın ve erkek ilişkisinde güçlü olanın (mevcut otoriteye yandaş olanın) merkeze alınması sonucu köklü bir patriarkale götürmektedir. Görüldüğü üzere, Derrida'nın yapısökümü yalnızca felsefi bir eleştiri olmaktan ziyade etikle ve siyasetle de ilişkilidir.

Bir tersine çevirme yöntemi olarak yapısöküm, tarih, toplum ve kuruluşlar tarafından oluşturulmuş olanı doğal kabul etmemektir. Şimdiye dek kontrollü bir şekilde oluşturulan değerlerin ahlakiliği üzerine şüphe ile yaklaşmayı isteyen Derrida, etik bir sorumluluğu da üstlenmiş görünmektedir.

3.2. Yapısöküm Pratiği

Derrida "mevcudiyet metafiziği" olarak adlandırdığı Batı metafiziğinin yanlış temeller üzerine inşa edildiğini düşünür. Bu mevcudiyeti oluşturan, bir merkez tarafından yönetilmesidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Batı metafiziğinin temel karakterinin logos-merkezci ve fallus-merkezli bir dil anlayışına sahip olduğunu düşünür.

Logos-merkezci anlayışta kelimeler ne kadar açık ve şeffaf olursa o kadar iyi anlaşılabilir denilirken Derrida'ya göre bu çürütülebilen bir yorumdur. Anlam ilişkiler ağıyla ya da "gerçek dünya"da değil yalnızca *differance* ile oluşur. Logos-merkezci anlayış, kutupsal hiyerarşik karşıtlıklar üzerine inşa edilmiştir ve bir otoritenin kabulü olarak görülür. Fallus-merkezcilik kavramını ise ataerkil toplumun eleştirisini yapısöküm ile ilişkilendirmek için kullanır. Metinlerinde fallus-merkezcilik Batı düşüncesinin eril dilini temsillerini ifade eder.

Sosyal bir varlık olarak insan, toplumsal ilişkilerini sağlayabilmek için dili kullanmak mecburiyetindedir. Dil yalnızca konuşma yoluyla kullanılan bir araç değildir; herhangi

bir fiziksel işaret, beden dili, fırça darbesi ve bir müzik notası da iletişimi sağlayan bir dildir. Derrida, bilinen ifadesiyle "metnin dışında hiçbir şey yoktur" diyerek kesin bir yargıdan söz etmektedir. Ona göre her şey dilin içinde bulunmaktadır. Yaşam, yaşam içindeki bütün aktiviteler dil ile var olmakta ve yapılanmaktadır. Ekonomi, kültür toplumsal normlar da dilin içerisinde barınmaktadırlar.

Anlaşılacağı üzere metin okumadan söz ederken yalnızca kelimelerin yazılı olduğu kaynaklardan söz etmemektedir. Derrida'nın metin okumaları alışık olmadığımız bir bakış sunmaya devam ederken radikal bir yapısökümcü karşı okuma pratiği sağlar.

Derrida, Batı uygarlığının mevcudiyet metafiziğinin izlerini metinlerde arar. Bunu yaparken metinleri ikincil bir okumaya tabi tutar (Rutli E. E., 2017, s. 128) ve (Rutli E. E., Derrida'nın Yapısökümü, 2016, s. 61) Bu yönde yapılacak olan yapısökümcü metin okuma pratiğini iki madde ile değerlendirmek mümkündür:

1. Metni okurken yazarın sunduğu niyet ile metinde keşfedilen öğeler arasında ilişkiler bağının incelenmesiyle, yazarın anlatmak istediği cümlelerin arasında pek de önemli görünmeyen, kıyıda köşede kalmış kelimelerin ortaya çıkarılmasıyla sağlanır. Böylelikle metnin ötesine geçilebilir.

2. Metin içerisinde bir şeyin imkânını gösterirken aynı za0manda imkânsızlığına atıfta bulunan öğelerin bulunması (ya da tam tersi), metnin içerisindeki çelişkilerin ortaya çıkarılmasıyla yapılan okumadır. Karar verilemezlik ile sonuçlanan bir şeyin imkânı ile imkânsızlığının tartışıldığı bu metinlerde yapısöküm okuması yapılır. Derrida *Gramatoloji* eserinde yapısökümün uygulanışından şu şekilde söz etmektedir:

> *"Yapısökümü girişimi, mecburen içerden işleyerek, yıkıcılığının tüm stratejik ve ekonomik kaynaklarım eski yapıdan alarak, onları oradan yapısallıklarıyla, yani öğelerini ve atomlarım ayrıştırmaksızın alarak, her zaman belli bir biçimde kendi çabalarının verdiği hızla ileri gider" (Derrida, 2017, s. 39).*

Metin okuma stratejisinde metin içerisinde ikincil anlam olarak kullanılan yapıların sökümü ile yeniden adlandırılması sağlanır. Hem bir yıkım hem bir oluşum sağlanan bu etkinlikte kesin bir anlam oluşturulmaz, anlama özgürlüğü verilir. Ayrıca, metin okumalarında Batı metafiziğinin gizlediği şiddeti açığa çıkarmak ve şiddetin yapısını ele almak önceliklidir.

Yapısökümcü metin okumalarının yalnızca yazılı metinlerden oluşmadığından daha önce de söz etmiştik, bu okumalara gelenek ve görenekleri de kapsayacak şekilde

çoğulcu bir yaklaşım sergilenmektedir. Derrida'nın dikkatini çeken Batı uygarlığının etkilerini siyasi olarak da görebileceğimiz gibi kültürel olarak da görebiliyor olmamızdır. Bu minvalde yapılan bir okuma için gözlem yeteneği de önem arz etmektedir. Bu doğrultuda yapıdan kalan iz ile yeni bir bağlantılar zinciri kurulması takip edilir. Böylelikle ikincil okuma gerçekleşir ve tek hâkimiyetli dilden uzakta, alışılmamış bir dil eleştirisi ortaya konulur.

> *"Mevcut olanın söz konusu kuruluşu bağlamında düşünüldüğünde, anlamlandırma zincirini ya da başka bir ifadeyle göstergeler arasındaki sistematik oyunu sınırlandırmaya yönelik hiçbir zemin olmadığı gibi gösteren de bir gösterilenle bütünleşip yekpare bir göstergeye vücut vermekten ziyade, sadece gösterilenin bir izini sağlayabilir. Derridacı dekonstrüksiyon stratejileri bağlamında bunun en açık sonucu ise, ayırıcı nitelikleri bakımından kısmi ve eksik olmalarından dolayı, hiç kimsenin anlamların bilgisine bütünüyle vakıf olamayacağıdır" (Küçükalp, 2020, s. 55).*

Bir iletişim içerisinde anlamın doğru bir şekilde aktarılması, mümkün değildir. Anlamı bulabilmek o kişi olabilmekle mümkündür. Okurlar olarak bizler yalnızca yazar tarafından verilmiş izleri takip edebiliriz. "İz, farklılık ve ertelemedir; diferanstır [*differance*]. İki kelime ya da an arasında yer alan ve anlamı meydana getirendir" (Mikics, 2019, s. 98). Ki hiçbir iz barındırmayan metinden söz edilemez. Bir makale bize yazar hakkında izler bırakmaktadır.

Yapısöküm iki farklı kademede gerçekleşen bir eleştirel yöntemdir. (Rutli E. E., Derrida'nın Yapısökümü, 2016, s. 61) Bu kademelerin ilki, ters düz etme ikincisi yenisiyle değiştirmedir. Derrida, bu yapısöküm uygulanışını Batının hâkimiyeti altında kurulmuş olan ikili karşıtlar yapıtlarının sistemini kırmak için kullanmıştır. Bu karşıtlıklar; İyi-kötü, savaş-barış, kadın-erkek, varlık-yokluk şeklindeki çoğaltılabilecek örneklere sahiplerdir.

Batı'nın metafizik geleneğinde ikili karşıtlıklar olağandır ve her ne kadar şiddeti içerisinde barındırıyor olsa da insanlığı kontrol altında tutabilmek için ve de hâlihazırda var olan sınırlarını koruyabilmek için gerekli görülür. Fakat Derrida gibi post-yapısalcı düşünürlerin de üzerinde durduğu, insanın kontrol edilişi, toplumsal cinsiyetin önünde engel oluşturulması, hayvan haklarına saygı gösterilmemesidir; ve insana ait olan haklara müdahale etme yetkisini elinde bulunduran patriarkal sistemlere de bir eleştiri olarak sunulup politik olan incelenmektedir. Derrida'nın sunduğu ve felsefeye önemli ölçüde katkıda bulunan eleştirisi yapısökümdür.

Öncelikle, ikili kavram olarak çalışmamıza uygunluğu bağlamında kadın-erkek karşıt ikilisini ele almamız daha uygun olmaktadır. Bu birbirine zıt olan yapıların arasında yapılacak ilk şey dışlanan tarafın belirlenmesi ve hiyerarşinin tespitinin sağlanmasıdır. Böylelikle bir öteki olan ezilmiş kimliğin varlığından söz edilebilir. Dışlananmış olan kadın ve ayrıcalıklı olan erkektir.

Sonraki aşamada bu zıtlıkların diğerine uğramasına izin verilir. Kadın, erkeğin yerini alır, erkek ise kadının öteki olan kadın aşağılanan, değersiz görülen ve sömürülendir. Karşıtı olarak erkek ise; güçlü, otorite sahibi ve zeki olandır. Derrida'nın tersine çevirme önerisini gerçekleştirmek istediğimizde kadın ve erkeğin kavramsal yapıları tersine çevirmemiz gerekir. Artık kadın, güçlü, otorite sahibi ve zeki olandır ve erkek, aşağılanan, değersiz ve sömürülendir. Bu aşamada karşıt yapıların empatisi söz konusu olur. Kadına egemenliği verilir, bu egemenliğini koruyabilmesi ve otoriter olabilmesi artık bir öteki olarak kabul edilen erkek tarafından sağlanmaktadır. Kadın ayrıcalıklı konumdadır ve bu konumu erkeğe borçludur.

Bütün bu projenin uygulanmasında amaç ezilenlerin görünürlüğünü arttırmak ve öteki ile olan ilişkisindeki bağlamların nasıl kurulduğunu anlaşılmasıdır; gücü ve hiyerarşik üstünlüğü koruyanın konumunu sarsmaktır. Bu karşıtlık sonucunda, bazı feministlerce yeni bir dilin oluşabilmesi için yapısökümün kullanılmasını mümkün görünmüştür fakat Derrida'ya göre, yeni bir dili oluşturmak hayli zorlu bir süreçtir.

Sonraki başlıklarda da değineceğimiz üzere Derrida'nın konukseverliği üzerine misafir-konuk ilişkisi de bu minvalde değerlendirilebilir.

3.3. Öteki

Bir yapısöküm uygulanma sahası olarak, Derrida *Platon'nun Eczanesi* adlı eserinde Pharmakon diye bir ilaçtan söz eder. Derrida bu ilacı öncelikle deva olarak sunarken daha sonra aynı ilacın bir zehir olarak sunulduğu görülür.

> *"Phaedrus'ta yazı en başta yararlı bir araç, faydalı bir ilaç olarak (pharmakon) sunulurken sonraki kısımda Platon tarafından zararlı bir cevher; ruhu, hafızayı ve hakikati uyuşturan bir zehir (pharmakon) olarak ispatlanır. Phaedo'da ise tersi gerçekleşir: Baldıran önce bir zehir (pharmakon) olarak sunulur Socrates'e, fakat sonra Sokratik logosun etkisiyle eidosun hakikatine gözlerini açtırarak ruha iyi gelen katartik bir güce (pharmakon) dönüştürülür… Yine Phaedrus'ta tanrı Teuth kral Thamus'a yazıyı hafızaya iyi gelen bir reçete (pharmakon) olarak takdim eder. Fakat kral bu hediyeyi unutkanlık yaratacağını öne sürerek*

> *reddeder; yazı hafıza için değil hatırlamak için bir çaredir. Yazı bir zehirdir (pharmakon) ve Teuth onu bir deva olarak göstermiştir. Pharmakon böylece bir zıtlıklar oyununu üretir: İlaç-zehir, iyi-kötü, doğru-yanlış, müspet-menfi, hatırlamak-unutmak, ruh-beden, yazı-konuşma, içeri-dışarı. Derrida'ya göre bu da demektir ki pharmakon bu zıtlıkların hükümetinden uzak olarak, sınırlarını kendisinin çizdiği mefhumlar tarafından sınıflandırılmayarak, kendisini tamamen ele geçirmesine müsaade etmediği bir zıtlıklar oyunun vücut bulmasını mümkün kılar. Pharmakon'un stabil bir özü, esası ya da kelimenin tam anlamıyla bir cevheri yoktur" (Öğüt, 2010, s. 59).*

Birisi ötekine karşı önlem alır, kendisini ondan korur ama bu kıskanç şiddet onun kendi içinde öz farklılığını içermektedir. Birinin içinde olan farklılıklar onu, o yapan şeylerdir; gerçekleşen şiddeti saklar ve siler kendisine şiddet yaratır ve uygular.

Pharmakon, farklılıklarıyla var olan zıtlıkları içerisinde barındırandır, bir oyun olarak ifade edilmiştir. Bu karar verilemezlik içinde Pharmakon kendisi için bir sığınak oluşturur. "Pharmakon öteki için bir isim bir değildir, ötekinin çağırıldığı bir yerdir." (Öğüt, 2010, s. 59)

Burada görebileceğimiz şekliyle mevcudiyet metafiziğini ele almış olduğu kavram iki karşıtlığı sunmaktadır. Ben ve öteki derken de ifade edilebilecek ara yolda Pharmakon yüceltilmiştir. İlaç içerisinde zehri sunarken zehir içerisinde ilacı sunmuştur. Yapıların anlamları ödünç alınmıştır ve yapısöküme uğratılmıştır: "Pharmakon "çift değerli" ise, bu, karşıtların (ruh / vücut, iyi / kötü, içeri / dışarı, bellek / unutma, söz / yazı vs.) karşıtlaştığı ortamı; birbiriyle ilişkilendiği, tersine çevrildiği, birbirine geçtiği hareketi ve oyunu oluşturmak içindir." (Derrida, 2014, s. 83)

Derrida'ya göre, ötekilik ilişkisi yalnızca özne ile kurulmaz; diğer bütün kategoriler için de öteki olma durumu geçerlidir. Ötekinin var olması ile benlik ortaya çıkar. Ben, ötekinin başkalığının farkında olarak ötekiyi davet eder ve bunu yapmaya zorunludur. Aynı olanın başka ile ben'in öteki ile ilişkisi icat edilmiştir. Derrida'nın tabiriyle mutlak yasası bunun gerçekleşmesi için var olan koşuldur. Aynı zamanda mutlak yasası zamanı ve ötekiliğini anlamamızı da mümkün hale gelir.

Derrida'ya göre aynı, aynılığı ile devam etmiş şu anın aynısı geleceğin ötekisidir. Çünkü geçmişinden getireceği izler onun kendisi kalmasına müsaade etmez. Bundan yola çıkarak Micheal Foucault'nun özneyi tanımlayışını örnek olarak verebiliriz. Foucault: "Farklı bireyler tarafından doldurulabilen belirli ve boş bir yerdir" Bu yer

değişebilen ve bireyselleşmesi mümkün olan bir boyuttur. (Ece, 2009, s. 47)Foucault bu sözü ile söylemler tarafından inşa edildiğini belirterek sürekli bir oluşa işaret eder.

Bir ötekiye ulaşmak mümkün değildir Derrida'ya göre, ötekiye ulaşıldığı anda öteki diye bir şey kalmayacaktır. Bunun sebebi olarak ben'in ötekiye ulaştığı an ötekinin de ben olacağını söyler. Ek olarak Derrida **"**Eğer başka sahip olunabilse, yakalanabilse ve tanınabilse, başka olmayacaktır. Görmek ve bilmek, sahip olmak ve yapabilmek aynı'nın ışıklı ve baskılayıcı özdeşliğinde serimlenir." (Derrida, 2006b, s. 79a)

> *"Kimliğimiz, sadece kendimizi nasıl tanımladığımıza değil, kimliğimizin bize ötekiler tarafından nasıl verildiğine de bağlıdır. Benlik sadece önceden var olan bir ötekiyle –en azından iki ötekiyle- ilişkisinde benlik olur; her ne kadar klonlama ve yapay dölleme durumu oldukça karmaşık bir hale getirilmiş olsa da biz genellikle bu iki ötekiyi anne-baba olarak tasarlarız" (Richards, 2020, s. 21e).*

Derrida'ya göre özne kendine kördür kendini yalnızca öteki üzerinden tanımlayabilir. İlk aşamada çocuğun kendisini ailesi ile tanımlandırması örneği verilebilir. Anne ve babanın bir birey tarafından önemini sınırlandırmak belki de mümkün değildir. Fakat bireyin kimliğini tanımlamasındaki rolü azımsanmayacak kadar büyüktür. Birey kendini tanımlarken ebeveynlerinden yola çıkarak tanımlar. Örneğin bir öğretmen, okula yeni başlayan bir öğrenciden kendisini tanıtmasını istediği zaman öğrencinin vereceği cevap muhtemelen şunları içerecektir: doğduğu tarih, yaşadığı bölge, ebeveynlerinin mesleği ve yine ebeveynlerinin gitmesini istediği kurslar ve yapmasını istedikleri hobiler.

Görüldüğü üzere bir çocuk kendi başına kendini tanımlayamaz. Şu anki yaşı annesinin doğum yaptığı tarihtir, yaşadığı bölge ebeveynlerinin ekonomik standartlarına uygun olarak gördükleri bir bölgedir. Ebeveynlerinin mesleği gittiği okulu değiştiren bir unsurdur. Kurslar ve hobiler ebeveynlerinin gerekli gördüğü kimliği kazanmasına yardımcı olacak araçlardır. Sonuç olarak bir çocuk belirli bir yaşa gelene kadar ebeveynleri kimse, çocuk da odur.

Daha sonraki süreçte çocuk, ailesinin çizdiği yolda devam etmek isterse ailesinin bir parçası olurken kendi çizdiği yolda devam etmek isteyerek kendi öz benliğini inşa etmeye koyulmuş olur. Fakat hangi koşulda olursa olsun verdiği kararlar mutlaka kendisinden izler taşır, ağzından çıkan ya da kaleminden dökülen sözler dahi kimlikten bağımsız boş yere ifade edilmiş değildir. Önceleyen ne ben'dir ne de öteki, yarı aşkın bir tanıklar topluluğudur.

Aynı'nın ötekiyi ürettiğini de göz önünde bulundurduğumuzda insanın var olduğu günden itibaren yaratmış olduğu, zamana ve mekâna göre değişkenlik arz eden ötekiden söz edebiliriz. Ben'in öteki olanın sonsuz sorumluluğunu üstlenmesiyle ve ötekinin konukseverliği ile ilintilidir.

3.4. Misafirperverlik

Aynı kültürü paylaşan insanlar birbirlerinde daha az yabancılık çekerler. Kültürler birbirleri ile misafirperverlik konusunda yarışma halindedirler. Derrida'ya göre, kültürün kendisi misafirperverdir. Misafir bir evde ağırlandığı takdirde o evin bir bireyi olarak görülmez. O eve davet edilmiş herhangi birisi olduğunu ev sahibi de konuk edilen de bilir.

> *"Öte yandan karar verilemezlik, hesap edilemezlik - ya da daha doğrusu, az sonra salık vereceğin gibi, hesap-dışı bir şey vardır Ötekinin gelişi hesaplanamaz. Ötekiyle karşılaşıldığında sergilenen duygu durumu bize kendimizi tanımlar. Koşulsuz bir konukseverliği ileri sürer" (Derrida, 2006a, s. 83b).*

Ev, misafirin değildir fakat ev sahibi kendinizi evinizde hissedin derken bile onun sınırlarında olduğunuzun bir hatırlatmasında bulunur. Burada asıl olan şey misafirinin kendi dilini yok sayması ve ev sahibinin dili ile iletişim kurmasıdır. "Evinizde gibi davranın, ama konukluk kurallarına uymak koşuluyla, yani benim evimde oluşunuzun bana ait olduğunu göz önünde tutarak benim olduğum şeyin kendisi olmak olduğunu sayarak." (Derrida, 1999, s. 28)

Derrida, ev sahibinin koşullu misafirperverliğini ve konuk edilenin ilişkisini kapı metaforuyla yapısöküme uğratır. Bu durumda ev sahibi otorite ve gücü temsil eden hiyerarşik konumdadır. Dolayısıyla misafirperverin çelişkilerini ortaya sererek misafir olduğu kadar misafirperver olduğunu gözler önüne serer. Konuk olmak koşullu denetime tabi olmaktır, ev sahibinin çizdiği sınırlar içerisinde ev sahibinin istediği ölçüde iletişim kurmaktır.

Ev sahibinin belirlediği sınırın bir de kapısı vardır, eğer konuk kapıdan geçerse konuk olmayı bırakır. Konuk olabilmek için kapı şarttır. Misafirperver olmak ise koşulsuzca evine giren "tanrı misafiri" olan ötekinin istediği misafirperverliği sunmaktır. Burada roller değişmiş olur. Misafirperver olan kişi davet etiğini değil tanrı misafir olarak gelen ötekiye misafirperverliğini sunmak zorundadır. Bu durumda evin içerisinde ev sahibinin belirlediği kurallar ortadan kalmış, konuğun isteklerine göre ayarlanmış olur.

Fakat böyle bir durumda misafirperver ev sahibi öteki konumuna geçer ve konuk ev sahibinin sınırlarını, özel alanlarını çiğnemiş olur. Tanrı misafiri olmak da bir koşulu ifade etmiş sayılmaktadır. Bu durumda misafirperver-konuk ilişkisi, içerisinde gizlenmiş olan şiddeti barındırır.

Sonuç olarak, kabul edilebilir misafirperverlik ilişkisinin koşulsuz olması gerekmektedir. Derrida, yapısöküme uğrattığı konukseverliği Batının geleneğinin dışlayıcı mevcudiyetini bir kez daha gözler önüne serip içerisinde barındırdığı şiddetin etik problemlerini ortaya koymaktır.

Derrida bu şiddete başka bir örnek olarak hediyeleşmeyi sunmaktadır. Hediye takdim edecek olan kişi güzel duygularla ve özgür iradesiyle hediyeyi verirken hediye takdim edilen kişi kendisine hediyeyi verene karşı borçlu hissetmektedir. Böylelikle Derrida için hediye beraberinde şiddeti de getiren bir başka durumu daha ortaya çıkarmaktadır. Ek olarak verilebilecek diğer örnekler ise; yas tutma, bağışlama gibi konulardır. Bireyin özgürce hareket ettiği varsayılsa da aslında şiddet ahlakiliği kullanarak ve ilişkileri koşula bağlayarak gizlenmektedir.

4. FEMİNİST ÖĞRETİ İÇİN YAPISÖKÜMÜN ÖNEMİ

19. yüzyılda varlığından söz etmeye başladığımız feminist felsefe, felsefenin bir alt disiplini olarak ortaya çıkmaktadır. Felsefenin yanı sıra hukuk, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok disiplini etkilemiştir. Düşünce tarihini derinden etkileyen feminist felsefe, felsefe tarihine yenilikçi ve gerçekçi bir bakış açısı sunmaktadır. Fallus-merkezli dilin hâkimiyet kurduğu, kadınların yer almadığı bir tarihsel sürecin geçerliliğine dair bir eleştiri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Kadın, üzerinde belli tahakkümlerin oluşması, erkeklerin kadın üzerine yazıp, kadını tasvir etmesi, kadının aklından bedenine, insanlığından öz kimliğine kadar ataerkil zihniyetin sınırlarında kalması, kölelik sistemine bir atıfta bulunmaktadır.

Kadınlara bazı yasalar eşit haklar verdiğini ve eşit vatandaş olarak gördüğünü iddia etse de aslından iş ortamındaki üreten kadının hala ev içindeki rolüne öncelik vermesi beklenir. Eş, kadın, anne ve hatta nine olduğunda dahi kadının bir başkası için fedakârlık yapması, onun öncelikli kimliği olarak ifade edilir ve bu kimliğini sahiplenmemesi durumunda bencil ve aykırı bir kadın olarak suçlanır.

Bir kadının güçlü ve kaslı bir vücuda sahip olması, el işi gerektiren işlerde çalışması, beklenmezken, kapitalizmin bir oyuncağı haline getirilmeye çalışılan kadının erkeklere kıyasla modayı takip etmesi, kozmetik ürünlerle ilgilenmesi daha çok beklenilir. Her şeyden önce kadından daha çok erkeği tamamlaması beklenir.

Savaş kültürü içerisinde de kadınların güçsüzlüklerinden ve korunmaları gerektiğinden söz edilir. Kadını savaş içerisinde mağdur gören de savaş sonrası ganimet olarak pay eden de yine eril inşalardır. Savaşta kadınların tecavüze, tacize ve şiddete maruz kalmaları bir nevi vatanının işgalini simgelemekte ve kadını hedef göstermektedir.

Ayrıca savaşın farklı bir yüzü olarak da tarih kitaplarında; dünya savaşlarından sonra erkeklerin ölümüyle oluşan erkek nüfusundaki azalma sebebiyle kadınları ‘korumak’ maksadıyla ikinci, üçüncü eş olarak alan erkeklerin varlığından da söz edilmektedir. Kadının kendi başına var olmasının mümkün olmadığını sadece erkeğin himayesi altına girmesiyle güvenilir bir yaşam elde edeceği inancı hâkimdir. Ek olarak yalnızca

bir üreme aracı olarak görülen kadınların erkek çocuk doğuramaması ya da çocuk sahibi olmaması eksiklik ve kusur olarak görülmeye başlanmış ve kadınlar evlendirilmeye ve çocuk sahibi olmaya zorlanmışlardır. 1 Temmuz 1926 tarihli T.C.K.'nın 468, 669, 470 ve 471. maddelerinde de "Kendi isteği ve hareketi ile çocuk düşüren ya da başkasına düşürten hamile kadının davranışının, buna yardımcı olanların ve aracı olanların cezalandırılacakları" belirtilmiştir (Semiz, 2010, s. 434). Buna karşın 1921'de sunulan bir kanun teklifinde ise bir kadının 4'ten fazla erkek çocuk doğurmasını ödüllendirmek gerektiği ibaresi dikkat çekicidir (Semiz, 2010, s. 440).

> *"Güçsüzleştiren nükleer savaş tehdidi karşısında ve kadınların erkekler ve hükümetler tarafından "yapılan" veya ordular tarafından "savaşılan" kurbanlar olarak kurgulanmasına karşı, Greenham'daki kadınlar kendilerini güçlü olarak algılamaya başladılar. Bu kişisel güç duygusuyla bağlantılı olarak, "kadınlar" olarak kolektif bir güç duygusu vardı, ancak bu "kadınlar" kategorisi yapısökümüne uğratılmış ve dönüştürülmüş bir kategoriydi" (Roseneil, 1999, s. 170).*

Ve tüm bunlara ek olarak savaşı çıkaran eril hükümetlerce mağdur olan kadının bu rolü üstlenmesi beklendi. Bu rollerin değişmesi gerektiğini ileri süren kadınlar cinsiyetin belası olarak görülen kadınlardı. Post-modern feminist kadınlar kültürel siyaseti de cinsiyet rolleri gibi reddederek yapısökümün gerekliliğine işaret ederler.

Derrida'nın çalışmalarıyla birlikte feminizm ve cinsiyet üzerine çalışmalarda artış oluğunu söylemek mümkündür. Bunun sebebi, Derrida'nın yeni bir dil inşasında kullanılabilecek üzerine radikal bir yöntem olarak yapısöküm eleştirisini sunmasıdır. Yapısökümle birlikte yeniden bir cinsiyet yorumlamasına giden feministler için yeni bir dili inşa etme yöntemi olarak kullanılmak istenmektedir.

Hayatın neredeyse her konumunda, tarih sahnesinin dışında bulunan kadın öznesi, 19. yüzyılın asi bir başkaldırısıyla özgürlük haklarını elde etme mücadelesinde bulunmaya başlamış ve feminist dalga/kuşak hareketliliğini oluşturmuşlardır.

4.1. Feminist Hareket Evreleri

Feminist düşüncenin geçirdiği süreçleri daha iyi anlayabilmemiz için feminist dalga hareketinden söz etmemiz gerekmektedir. Feminist dalga hareketleri, kadınların birçoğu için başarıyla sonuçlanmıştır. Henüz bu başarıya ulaşamayan kadınlar için gerek hukuki gerekse sosyal mücadelelerle kadınlara hakları olanı teslim etme çalışmalarına devam edilmektedir.

Dalga bir metafor olarak ilk başta ikinci dalga feminizm içerisinde kullanılmıştır. Her ne kadar feminizmin dönemlerini anlamamıza yardımcı olsa da başlangıç ve bitiş tarihleri hakkında bir kesinliğe varmak mümkün değildir.

4.1.1. Birinci Dalga Feminizm Hareketi

Bir Fransız oyun yazarı Olympes de Gouges, 1791'de "Kadın ve Yurttaş Kadın Hakları Beyannamesi"ni yazdı. Gouges'ın beyannamesi şöyle başlıyordu: "Kadın özgür doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşar. Toplumsal farklılıklar yalnızca genel yarar nedeniyle kabul edilebilir" (Göztepe, 1996, s. 186). Bu beyannamede hem kadınların hem de erkeklerin haklarından söz ediliyordu. En çarpıcı savunması: "kadınların giyotine gitme hakları varsa, kürsüye çıkma hakları da olmalıdır!" (Göztepe, 1996, s. 189) şeklindeydi ve fikirlerinden dolayı 1793'te giyotinle idam edildi.

Gouges'in beyannamesinden sonra pasif cinsiyet olarak görülen kadın Fransız devriminde kendi hak ve özgürlüğünün mücadelesini vermeyi başardı ve bunula birlikte birinci dalga feminist hareketliliğin başlamasına da önayak oldu.

Kadınların özgürlük mücadelesi henüz kısık sesle duyuluyorken, Mary Wollstonecraft'ın yayınladığı eserinde kadın hakları savunusuna yer vermesiyle kadın hareketliliği güçlenerek kitleleri bilinçlendirmeye başladı. Rousseau'nun Emile'sinde kız çocuklarının eğitim haklarının ellerinden alındığını gören Mary Wolldtonecraft, *Thoughts on the Education of Daughters'ı (Kızların Eğitimi Üzerine Düşünceler*) adlı kitabını Emile'ye eleştiri olarak sunar (Emmaline, 2021).

Köken itibariyle 18. yüzyıla dayansa da 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan birinci dalga feminist hareketinin çıkışında sosyalist siyasetin ve sanayileşmenin önemi büyüktü. Bununla birlikte, ilk dalga feministler, çeşitli diğer reform hareketlerindeki kadınların kolektif aktivizminden etkilenmiştir. Birinci dalga feminist hareketi temel hak ve özgürlüklerini, kadınları bir mülk gibi görünmekten ziyade bir insan olarak değerlerinin iade edilmesi istenmektedir.

Bu hareketliliğin kadınlar için hedeflediği, çözüme ulaşmasını istediği problemler, yasal hakları olarak oy kullanmaları, eğitim, mülkiyet ve sosyal alanlarda fırsat eşitlikleridir. Bu haklarını temin edebilmek için siyasi bir mücadele içerisine giren feministlerin odak noktaları köleliğe karşı söz ve eylemlerde bulunmuş olsalar da

yalnızca beyaz kadınları kapsamaktaydı (Taş, 2016, s. 169). Onların böyle bir ayrımcılıkta bulunmaları yüzyıl sonra bile hala konuşulmaya devam etmektedir. Yine de erkek egemen toplumlarda cesurca haklarından söz eden kadınlar sonraki yıllar içerisinde bütün kadınların haklarını aramaya başlayacaklardı. Bunun için öncelikle siyasi güç elde etmeleri gerektiğine inanıyorlardı.

Bir siyasi zafer olarak 1890'da kadına ilk oy kullanma hakkını Yeni Zelanda, 1920'de Amerika, 1930'da ise Türkiye belediye seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkını kadınlara iade etmiştir.

4.1.2. İkinci Dalga Feminizm Hareketi

Birinci dalga feminizm hareketin üzerine inşa edilen ikinci dalga feminist hareketi 1960-1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Sosyal ve politik bir reform hareketliliği olarak tanımlanmaktadır. Birinci dalga feminist hareketliliğini etkileyen en önemli unsur, kadın haklarını konu alan eserlerin yayınlanmasıydı. Aynı şekilde bu dönem içerisinde de önemli bir dönüm noktası olan ve feministler tarafından oldukça önemsenen feminist filozof Simone de Beauvoir *İkinci Cins* adlı eserini yayınlamıştı. Beauvoir'dan sonra kadınlar gündelik yaşantılarında maruz kaldıkları haksızlıkları dile getirmeye ve yalnız olup olmadıklarını fark etmeye çalışmışlardı (Direk, 2018, s. 184a). Tabii olarak yalnız değillerdi ev hayatları birçok kadının kırgın olduğu bir konuydu ve üzerine çokça konuşulmaya başlanmıştı.

Toplumsal cinsiyet baskılarının oldukça yoğun yaşandığı dönemde kadınlar kendilerini ücretsiz ev işçisi olarak tanımladılar. Buna karşılık erkeklerin iş, güç ve siyaset ortamını erkeklere has kılmasına karşın itirazlarını dile getirmeye başlamışlardı. Kadınların ve erkeklerin biyolojik kimlik ve farklılıklar kabul edilmiş ve bununla birlikte sosyal toplumdaki rolleri üzerine odaklanmış, geleneksel cinsiyet ve aile içi roller eleştirilmiştir.

Kadınlar itirazlarının duyulmasıyla birlikte büyük bir siyasi başarı elde ettiler. 1964 Medeni Haklar Yasası'nın VII. Başlığı, işverenlerin çalışanlara ırk, din, cinsiyet veya ulusal köken temelinde ayrımcılık yapmasını engelledi. (Tütüncü, 2005, s. 607) Bu yasal zafer, bazı kadınlara hem kamusal hem de özel yaşamda daha fazla özerklik verdi. Ayrımcılığın önünü alma noktasında önemli bir adım atılmış oldu. Bu başarıya

ek olarak kadınlar doğum kontrol yöntemlerine ulaşabilmek konusunda daha az çaba sarf ediyorlardı.

Bu dönem içerisinde başka zaferler de elde edilmiştir. Örneğin, Queer teorisi gündeme gelen en önemli konulardandır. Feministler yalnızca beyaz kadının haklarıyla değil aynı zamanda eşcinsel erkek ve kadınların haklarıyla da yakından ilgileniyorlardı. Ve yine bu dönem içerisinde kadınlar erkeklerle aynı ücreti alabileceklerine dair yasa Amerika'da 1963' kabul edilmiştir. Emsal davalarda da kadınların haklarını gözeterek kararlara varılmıştır (Emmaline, 2021).

Ne yazık ki siyah kadınlar haklarını hala elde edebilme konusunda beyaz kadınlar kadar şanslı değillerdi. Yalnızca siyah olmak bile bir problem teşkil ediyorken aynı zaman da siyah bir kadın olmak erilin hâkimiyeti altındaki yönetimde çok daha zor bir konuydu. "Siyahların, Beyazlar kadar bilişsel becerilere sahip olmadığı gibi iddialarla da meşrulaştırılmaya çalışılmaktaydı ve Siyahların, ne yazık ki, her alanda kendilerini kanıtlamaları beklenmekteydi" (Alparslan, 2019, s. 8).

İkinci dalga feminist hareketi kurumsal reformlara imza atmayı, kadınlar iş dünyasında erkeklerin baskın oldukları ortamlarda cinsiyet eşitliğini sağlayabilmeyi amaçlamışlardır. Kadınların arka planda bulunması ve erkek egemen devletin kadınlar üzerinde otoritelerini sürdürmek istemesini eleştirmişlerdir. Sistemin geçmişten bu yana patriarkal bir yapısı olduğuna ve sadece bir devrimin özgürlük getirmesinin mümkün olacağından söz edilmiştir. Çözümlenmesi için hedefe aldıkları kadın problemleri; yasal hakların güvence altına alınması, cinsellik, üreme, kürtaj, aile ve iş ortamlarında eşitlik haklarıdır. Bu feminizm hareketliliği yalnızca eşitliği savunmakla kalmayarak, kadını hapsolduğu patriarkalden kurtarmayı hedeflemiştir.

Sağlamış oldukları siyasi mücadeleler sonucu bir takım kazançlar elde etmeyi başarmışlardır. Örnek verilebilecek kürtaj yasasını uygulamaya geçen ülkelerden, "1967'de İngiltere'de, 1973'de ABD'de, 1975'de Fransa'da, 1978'de İtalya'da, 1983'de Türkiye'de yasalaşmıştır. İlk Kürtaj hakkını resmi olarak serbest bırakan 1920 yılında Rusya olmuştur" (Taş, 2016, s. 170).

İkinci dalga feminizm hareketi dönemi içerisinde kendi iç sahasında da çatışmalar yaşamıştır. Bu çatışmalar feminist davaların daha fazla kitlelere ulaşmasını sağlayan feminist teorilerin oluşturmasına öncülük etmiş olmasıyla önemli bir başarı elde etmiştir. Oluşan feminist teorilerden daha sonra söz edilecektir.

4.1.3. Üçüncü Dalga Feminizm Hareketi

Birinci ve ikinci dalga feminist hareketlerinde olduğu gibi üçüncü dalga feminist hareketinin de ne zaman başladığını dair net bir tarih verilemez. Fakat ikinci dalga feminizmine bir yanıt olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Üçüncü dalga feminizmi ifadesini ilk defa 23 yaşında siyah-biseksüel Rebecca Walker 1992'de kullanmıştır (Sebastiraj ve Rajakumari, 2022, s. 3751).

İkinci dalga feminizm hareketinin kurumsal zaferleri sayesinde kadınlar 1990'lara doğru daha çok hak ve imkân sahibi olmuşlardır. Bireyselliği ve isyanı hoş karşılayarak kendi kimliklerinin diğer yönleri hakkında düşünebilmişlerdir. Bu bir çeşit fetih dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde önemli kültürel mihenk taşlarından biri olarak Eve Ensler'in vajina üzerine cesur sözleri ile toplumu cesaretlenmiştir (Emmaline, 2021).

Trans feminizm, üçüncü dalga feminizm hareketinin diğer hareketlerden farklı olduğu bir noktadadır. Üçüncü dalga feminist hareketliliğine kadar trans bireylerin haklarından hiçbir kesimin söz etmediği bilinmektedir. 21. yüzyılda hala trans bireyler hakkında bilgi sahibi olmayan toplumların mevcutluğu aşikârdır.

Diğer feminist hareketlerinden farklı olarak ilgilenilen bir yeni konu ise kadınlar için en kötü senaryo olarak düşündükleri seks işçiliğiydi fakat bunu seçen kadınların olduğuna dair bir inanç da benimsenmekteydi. Bedenlerinde özgür olan kadınlar seçimlerinde de özgür tutulmalıdır.

Radikal değişimler ve eylemlerin gerçekleştiği bu dönemde birçok kadın daha özgür bir şekilde kendi cinselliklerini günlük hayata yansıtmayı giyimlerinde ve sözlerinde ifade etme özgürlüğüne erişmişlerdir. Ve bu büyük çoğunluğun geleneksel feminenliğe direnen ikinci dalga feministleri şaşırtan bir durum olmuştur.

Üçüncü dalga feminizmi, kadınların maruz kaldıkları cinsel saldırılara karşın kendilerini ifade edebilecekleri özgür ve güvenilir ortamlara ihtiyaç duymuşlardır. Buna karşın kadınların kurumlar içerisinde ve politikada yer edinmesi, sorunları için önemli ölçüde çözüm olacak ve kadınların iş ortamlarında daha fazla bulunmaları gerekecekti. Bu imkânlara sahip olabilmek için önemli ölçüde siyasi adımlarda bulunan kadınlar yargı üzerinden de haklarını istemeye devam etmekteydiler. Üçüncü

dalga feminist hareketinin ilgilendiği problemler genellikle: cinsiyetçilik, ataerkillik, taciz, ırkçılık, üreme, cinsellik ve tecavüzdü (Taş, 2016).

Üçüncü dalga feministlerin bilinen diğer bir özelliği ise ırk konusunda daha bilinçli olmalarıdır. Kimberle Crenshaw 1989'da *kesişimsellik* terimini ortaya atmıştır. Cinsiyet, ırk gibi farklı temellere dayanan baskıların kesişmesi ve aynı anda görülmesi demek olan bu terime yoğunlaşmıştır (Sarıgöl, 2020, s. 333). Birinci ve ikinci dalga feminizm ırk faktörü üzerinde pek duramamışken üçüncü dalga feminizmin ilgilendiği en önemli konulardan bir tanesi de budur.

Siyah kadınların da var olduğunu ve o kadınların da haklarını istemede ve elde etmede beyaz kadınlar kadar söz hakkına sahip olmaları gerekmektedir. Beyazların siyahlara olan üstünlüğüne dur denilmelidir (Alikılıç, 2019, s. 91). Bizim daha sonra da sözünü edeceğimiz yapısökümün işlevselliğini kazandığı önemli noktalardan bir tanesi de beyaz kadına karşı siyah kadın zıtlığıdır. Fakat feminist kadınlar, kız kardeşlik fikriyle bu sorunu önemli ölçüde en aza indirmeyi zaten başarmış olarak görülmektedirler. (Taş, 2016)

Dünya üzerinde her kadın farklı kültür ve farklı medeniyetlerde varlığını sürdürmeye gayret etmektedir. Kimi zaman doğum kontrolüne olan müdahaleyle kimi zaman da cinsel yönelimiyle oldukça aşağılanan kadın hep birlikte patriarkale bir başkaldırı olarak kız kardeşim fikrini sahiplenerek uzak mesafelerdeki kadınların sorunlarını kendi sorunlarıymış gibi benimseyerek özverili bir davranışta bulunmaktadırlar.

4.1.4. Dördüncü Dalga Feminizm Hareketi

Dördüncü Dalga feminizm hareketliliğinin 2013'ten itibaren varlığından söz edilmektedir. Üçüncü Dalganın üzerine inşa edildiği söylenmekle birlikte kökten bir yeniliğe sahip olmadığı için üçüncü dalga feminist hareketliliğinin bir devamı mı yoksa yeni bir dalga mı oluşturduğu muğlaktır. Henüz önemli bir yenilik olarak görülmese de kadın haklarına yönelik saldırıların yeninden canlanmasından dolayı yeni bir hareketin başlamış olduğunu ifade eden aktivistlerin varlığından söz edilmektedir (Alikılıç, 2019, s. 92).

Dördüncü dalga feminizmi diğer hareketlerden farklı olarak felsefe ile yakından ilgilidir ve bazı zor sorular da sormaktadır. Güç, özgürlük ve eşitlik nedir gibi sorularla hangi durumda özgür ve eşit olacakları konusunu gündeme getirmektedirler.

Bu dönem içerisinde bireyler; cinsel taciz, istismar ve tecavüz kültürüne karşı çıkarak "Me Too" hareketini geliştirmişlerdir. (Sayej, 2017) İnsanların kendi yaşadıkları zorbalıkları anlatmaları ile başlayan bu süreç birçok şiddet mağdurunu cesaretlendirirken kimi zaman kimliklerini gizleyerek kimi zaman da açık bir şekilde şiddet uygulayan kişilerin ortaya çıkmasına ve her ne kadar tam karşılığı olmasa da hak ettikleri cezayı bulmalarını sağlamaktadır.

Çoğunlukla sosyal medya üzerinde aktif olan Me-too hareketi ile birçok şiddet mağdurunun yanında olunmuştur ve olunmaya da devam edilmektedir. Mağdur olan çocukların da başta olduğu kadın, erkek, eşcinsel fark etmeksizin birçok insan bu hareketle kendilerini ifade edebilme ve yetkililere ulaşabilme fırsatı bulmaktadır.

Üçüncü dalga feminist hareketliliğinde ortaya çıkan kesişimselliği dikkate almaya devam etmekle birlikte beyaz olmayan kadınların mücadelelerini görmezden gelen, beyaz feminizmine eleştirenlerde bulunup, trans haklarını odak noktalarında tutmaktadırlar. (Işık, 2021, s. 51)Diğer dalga feminizm hareketleri genellikle trans kadınları görmezden gelip, ikili cinsiyet üzerinde duruyorken dördüncü dalga feminizm hareketinde toplumsal cinsiyet eşitliği ön plandadır. Bütün bunlara ek olarak dijital platformları etkin bir şekilde kullanan aktivistler cinsel yönelimleri olumlamaya ve nefret söylemlerinin aşılması için bir mücadeleye girmiş görünmektedirler (Alikılıç, 2019, s. 92).

Toplumsal baskıların üst sınırlarda yaşandığı toplumlarda kadın cinayetleri, cinsel taciz, tecavüz türlü zorbalık ve işkencenin hâkim olması aynı şekilde çocukların da bu zorbaların hedefinde olması hala feminist aktivistlerin üstesinden gelmeye çalıştığı aciliyetini koruyan bir konu olarak gündemde tutulmaya devam etmektedir. Diğer hareketlerde de olduğu gibi kadınlar hala kürtaj haklarına tamamıyla erişebilmiş değildir.

Bütün feminizm hareketleri birçok konuda birbirlerini tamamlıyor gibi görünse de birbirleriyle çatıştıkları noktalar da oldukça önemlidir. Bu dört dalga feminizm hareketi karmaşıktır ve bundan sonra oluşacak olan feminist dalgalar da karışık olacaktır. Bazı feminizm türleri hiç istenmeyen bir etki olarak zararlı sonuçlar doğurabileceği gibi aynı zamanda yöneltilen eleştirileri de sahiplenerek yeni feminizm teorilerinin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Feminizm teorilerinin çeşitlilik arz

etmesi onun kapsayıcılığını da arttıracağından, her hâlükârda başarılı olacağı öngörülmektedir.

4.2. Feminist Teoriler

Feminist öğreti içerisinde oluşan kuramlar, normatif toplumsal cinsiyete dayanan öngörülerin nasıl oluştuğunu ve toplumsal cinsiyete yöneltilen projelere nasıl seçici bir duruş sergilenerek ödüllendirildiği veya cezalandırıldığını açıklamaya çalışmaktadır.

İkinci dalga feminizm hareketliliği beraberinde yeni teoriler türetmiştir. Bu yeni teorilerin oluşması feminizmin, kadın sorununu çözmesine yönelik olumlu adımlar attığının da bir göstergesidir. Bu anlamda çeşitliğin artmasıyla hitap edeceği yeni kitlelere ulaşması değerlidir. Feminist teorilerden birkaçına değinmek gerekirse:

4.2.1. Modern Feminizm

Antik Yunan Felsefesinde görmeye başladığımız kadının ikincilleştirilmesi problemi Aydınlanma çağına kadar devam etmiştir. Fransız Devriminin öncülük ettiği Aydınlanma çağına dayanan modern feminizm kuramları ile birlikte kadınların ikincil kimliğe olan itirazları Batı dünyasında derin bir yankı uyandırmıştır. (Yörük, 2009, s. 65a)Temelde Liberal feminist düşünürler tarafından ortaya atılan kadın sorunu birçok disiplin tarafından incelenmeye başlanmıştır. Modern dünyada çağdışı nitelemelere maruz kalan kadının bir birey olarak kişilik haklarının korunması, mekânsal dönüşümler (ev-iş) içerisinde aktif rol üstlenmesi gibi konular gündeme getirilmiş ve cinsler arasında eşitliğin sağlanması çabası sarf edilmiştir. Fransız devriminin başarılı sonuçlara ulaşabilmesi için önemli ölçüde destek vermiş ve çeşitli toplantılar düzenleyerek kadınların eve hapsedilmesi meselesini çözümlemeyi üstlenmişlerdir.

4.2.2. Liberal Feminizm

Mary Wollstonecraft ve Harriet Taylor gibi kadın filozofların öncülüğü altında oluşan liberal feminizm, her ne kadar liberalizmin etkisinde gibi görünse de uyumlu değillerdir. Liberalistlere öncülük eden filozof Jean-Jacques Rousseau ve John Locke gibi "tüm insanlar" için eşitliği ve özgürlüğü savunan teorisyenler "tüm insanlık" içine kadınları dâhil etmemişlerdir (Yörük, 2009, s. 65b). Liberal teorisyenlerin ortak düşüncesinde, kadının kocasının himayesinde aileye ait olduğu fikridir (Altınbaş,

2010, s. 45). “Kadının yeri kocasının yanıdır” düşüncesi ne kadar tanıdık ve acı bir ifade olsa da bu düşüncenin bir dönem için evrenselleşmiş kabul olduğu bilinmektedir. Bu düşünceye göre, evli bir kadın evliliğiyle varlığını sonlandırır ve kocasıyla bir olarak kabul edilir. Erkekler birey olarak özgür haklara sahip olsalar da bu hakların kadınlar için kullanılmasına sıcak bakılmazdı. Kadınları eşitlik haklarından uzak tutmaya çabalayan erilin hüküm sürdüğü devlet otoritelerince, kadının konumu evi olarak belirlenmişti.

Liberal feministlerce bu düşüncelere getirilen eleştirilerle erkeklerin kadın ve çocuk üzerindeki tam hâkimiyeti zedelenmiş olacak ve kadınlara istedikleri şekilde hükmedemeyecek olmalarından dolayı önüne engel konulmak istense de liberal feministler, kamusal alanı kadınlara açmıştır. Erkekler ile eşit haklara sahip olmak isteyen kadının öncelikle erkeklerin sahip olduğu eğitimleri almalı ve iş ortamında onlarla birlikte çalışabilmelidir. İşe alım sürecinde kadın ve erkek aynı statüde değerlendirilmeli ve emeklerinin karşılığını iki taraf da eşit oranda almalıdır (Altınbaş, 2010, s. 42).

Liberal feminizmin çözülmesi için verdiği mücadeleler şu şekilde özetlenebilir; eril olan devletin kadınların bunaltıcı ev işlerinin dışında bir kariyere sahip olma haklarına müdahalesinin ortadan kalkması, evin sorumluluğu o ev içerisinde yaşayan bireylere eşit ölçüde bölünmesi, eşitlikçi düşünce anlayışı, eğitim hakları, ekonomik özgürlükleri, yaşam ve miras haklarıdır.

4.2.3. Kültürel Feminizm

Liberal feminizme eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Bu geleneğin öncüsü *19. Yüzyılda Kadın* eserinin sahibi olan Margaret Fuller’dir (Yörük, 2009, s. 66c). Bu teoriye göre kadın, erkek gibi kendini gerçekleştirme özgürlüğüne sahip bir birey olmalıdır. İlk defa lezbiyenlerden ve eşcinsellerden söz eden kültürel feminizm: “Kadın nasıl bir kimliğe sahip olmak istiyorsa o kimliği taşımalı ve ister bir partner ile isterse yalnız bir şekilde huzur için yaşayabilmeli” düşüncesine sahiptir.

Sosyolog Charlotte Perkins Gilman, erkeğe bağımlı yaşayan kadının ırkın gelişimine engel olacağını ve yersiz bir rekabet ortamı yaratacağının endişesini dile getirirken; anaerkilliği, vejetaryenliği, barışı ve doğa sevgisini savunmuştur (Yörük, 2009, s. 67ç).

Kültürel Feminizm kadını ve erkeği eşit olarak görmez. Onlara göre kadın erkekten farklı bir kültüre aittir. Bu kültür erkeğin otoritesinden daha güçlü ve daha doğaldır. Evliliğin dayatıldığı toplumlarda kadının cinselliğini yaşayamadığı, kendi bedenleri üzerinde dahi devletin kontrolünün olmasından bulundukları rahatsızlıkları dile getirerek; doğum kontrol ve kürtaj haklarını elde etmek isterler.

4.2.4. Sosyalist (Marksist) Feminizm

Karl Marx ve Friedrich Engels'in etkileriyle oluşan bu feminist teori içerisinde Marksizm'i de barındırmaktadır (Yörük, 2009, s. 67d). Kadın ve erkek ikili cinsiyetin oluşmasını eleştirmiş ve bu ikili cinsiyetin gizlemeye çalıştığı bir güç oyununun varlığından söz edilmiştir. Otoritenin patriarkalce ele geçirilmesi üzerine anneliği başta olmak üzere kadının değerlerini alaşağı edilmiştir.

Ev işlerinin kadını dünyadan soyutladığını öne süren sosyalist feministler, entelektüel alanlarda kadınların kendilerini geliştirebileceği ortamların önünün açılmasını istemişlerdir. Yalnızca kadın haklarındaki ezilmişliği değil aynı zaman da siyahların haklarında da ezilmişliği gören sosyalist feminizmin asıl düşüncesi; insancıl ve faydacı bir toplumun oluşmasını sağlamaktır. Buna ek olarak yalnızca kadın için değil erkek için de fırsatlarında eşitliğin olması gerektiğini söyleyerek toplumun tamamını ilgilendirecek kaygıları dile getirmişlerdir. Bunlara ek olarak, kadınlarının çalışma hayatına atılmalarının özgürleştirici bir yanı olmadığını da ileri sürerler. Fakat iş dünyasındaki eşitliğin emeğin karşılığını almada da gösterilmesi gerektiğini söylemekle beraber kadınların çalışma ortamlarında daha kaygısız bir şekilde bulunabilmeleri için pozitif haklar da talep etmişlerdir (Altınbaş, 2010, s. 36).

4.2.5. Radikal Feminizm

Kültürel feminizme benzer liberal feminizmin tam zıddı olarak Radikal feminizm'in odak noktası kadın ve erkek arasındaki farklılıklardır. Radikal Feminizm, olumsuzluğun ve kötülüğün temsili olarak erkeklerin sisteminin hâkim olduğu toplumların yıkılmasını ve yeniden yaratılmasını istemektedir. Erkekler tarafından oluşturulan patriarkal kısıtlayıcı, ezici ve hiyerarşik bir yapıdır ve bir devrim ile yeniden eşitlik yanlısı bir sistem oluşturulması mümkündür: "Sorunun tek çözümü ise feminizmde ve devrimci bir mücadele verilerek kadınların bir araya getirilmesi,

mevcut toplumun kurumlarıyla birlikte yıkılarak feminist bir toplumun kurulmasında aranmaktadır" (Yörük, 2009, s. 68e).

"Aşk" anlatılarına radikal feministler, bu anlatılarda aşkın kadınları bir seks objesi olarak görmenin üstü kapalı romantikleştirilmiş bir şekli olduğu için itiraz ederler (Yörük, 2009, s. 69f). Kadınların âşık olmalarında siyasi ve toplumsal otoritenin yönlendirmesi olduğunu söyleyerek erkeğin aşkının da kadının cinselliğini kullanmak için bir araç olarak görmektedirler. Bunlara ek olarak heteroseksüel evlilik ve aile kurumlarının ortadan kalkmasını ya da iki tarafında sınırlar ve sözleşmeler çerçevesinde bir arada yaşayabilmesi argümanını öne sürmüşlerdir.

İlgilendiği kadın problemleri genellikle şu çerçeve de oluşmaktadır: Siyasi olarak bir güce sahip olmak isteyen kadın, erkekten farklı olarak değerlendirilmeli ve kadına özel alanlar yaratılmalıdır. Kadınlar bedenlerinde özgür bırakılmalıdır; çocuk sahibi olmak istemeyen kadınların kürtaj haklarına sahip olmaları gerektiğini söyleyerek eğer erkek çocuk sahibi olmak istiyorsa kadın bedeni üzerinde oluşmayacak yeni üreme yöntemlerini denemekte özgür olmalıdır. Lezbiyen haklarını da savunun bu teori, erkeklerle iş birliği halinde huzurlu bir yaşama sahip olunabileceği fikrini sahiplenir.

4.2.6. Post-modern Feminizm

Post-modern feminist teorisi ikinci dalga feminizme ve modern feminizmine eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Feminist teori ile post-yapısalcılığın bir ara getirilerek oluşturduğu bu yeni teorinin en önemli temsilcisi Judith Butler'dir.

Modernizme göre, ikilikler içerisinde bulunmayanların dışlanması gerekir. Çünkü belli sınırları olan ve herkesi bir arada tutmaya çalışan ikili karşıtlar düşünce yapısına bir üçüncü, tehlikeli ve gereksizdir. Kadın ve erkek vardır fakat bir üçüncü cinsiyet tehlike barındırır ve kontrol edilemez olarak yok sayılır. Bu düşünce heteroseksüelliği zorunlu tutmakta kararlı olduğundan post-modernizme bir eleştiri sunar.

Post-modernizm çoğulcu olmasıyla ikili cinsiyeti aşan eş cinsellerin haklarına sahip çıkma sorumluluğunu üstlenmiştir. Derrida'nın da içinde bulunduğu post-modernizm düşünce akımı insanı özgürleştirmek ister ve uygulamasının yalnızca ikilikleri yıkarak yapılabileceğine inanılır. Onlara göre her insan kendi kimliğine sahiptir ve ne kadar çok insan varsa o kadar çok farklı kimlik vardır. Post-modern feministlerin bakış açısından cinsiyetin akışkan bir kategori olduğuna işaret edilmektedir (Altınbaş, 2010,

s. 41). Bu kapsamda çeşitli kimliklerin oluşmasını desteklerken aynı zamanda LGBTQ+ için de önemli bir adım atılmıştır. Bu anlayışın erkek ve kadın özne ile bir problemi yoktur. Asıl gözettiği nokta bireyin, toplumsal cinsiyet içerisinden farklılıklarıyla birlikte kendi kimliğine ulaşmasıdır. Cinsel yönelimi, sınıfı, yaşı ve ırkı fark etmeksizin tarihsel geleneğin farklı bir yönde seyretmesi istemindedirler.

Siyah, beyaz fark etmeksizin insanların ırklarını da bir kenara iterek onlara sahip oldukları kimlikleri ile değer vermeyi başarmış ve böylelikle feminist düşünceyi dünya geneli bireyselin kabulü olarak görüp, erkelerin de sahiplenmesine olanak sağlamıştır. "Kısacası, bu teori tek bir renkten ziyade, birçok farklı renkten ipliklerden oluşan bir kanaviçe gibi görünecektir" (Küçük, 2000, s. 448).

Ek olarak, farklılıkların beraberinde getirdiği kültürel problemlerle de ilgilenmeye çalışan post-modern feminizm, her kesimden insanın görmekte olduğu cinsiyet ve cinsel yönelimlerinin oluşturduğu problemlerle teker teker ilgilenmeyi amaçlamıştır. Örneğin; feministler, siyah kadınlar arasında yaygın olarak görülen bir cinsiyet problemi olarak sünnet edilmeleri kadınların haz alma mekanizmalarına ve cinsel kimliklerine olan doğrudan bir saldırı olarak görülür (Avşar, Kanuncu, ve Keskin, 2008, s. 324) ve bu anlamda kadınların yanında olmayı amaçlamaktadır aynı zamanda Ortadoğu ülkelerinde kadının kıyafeti üzerinden uğradığı istismarları görünür kılmaya çalışmaktadır.

Post-modern feminizm, dilin saydamlığı konusunda endişelerini dile getiren bir düşünce teorisidir. Erilin dilinin hâkim olduğu yapıların arınması için mücadele vermek isterken aynı zaman da içe dönük sorgulamalarda da bulunmuşlardır. Erilin dilinden arınırken acaba yine erilin diline mi maruz kalıyoruz şeklindeki eleştirileri kendilerine yönelterek hareket etmeyi amaçlamışlardır (Klimenkova, 2013, s. 283). Dil üzerine olan uğraşlarından örnekler şu şekildedir: Kadının evlilikle birlikte soyadı değişikliğine gitmesi, kadınlara yöneltilen aşağılayıcı atasözleri ve cinsiyet farklılığı olan işaret zamirleri, işaret zamirlerindeki cinsiyet aşağılamaları gibi gündelik hayatta kullanırken farkında dahi olmadan yapılan hatalarla eril dile karşı alışkanlık ve bağlılık yaşamak.

Post-modern feministler, modern feminizmin bazı sorunlu gördükleri ikilikleri aşmalarında önemli katkılarda bulunmuşlardır (Yörük, 2009, s. 83g). Post-modern feminizm farklılıklara kucak açılmasına yönelik farkındalık yaratmayı başarmıştır.

Ahlaki ve etik çerçevelerin, ortak problemler etrafında toplanan ya da tamamıyla bireysel olarak kendi kendine oluşmasına önem veren post-modernist feministler modernizmin olumsuz ve tehlikeli özelliklerine radikal bir eleştiri sunmaktadırlar.

4.2.7. Varoluşçu Feminizm

Kadının kimliği üzerine odaklanan varoluşçu feminist teorinin en önemli isimlerden biri, kadın problemi üzerinde önemli farkındalıklarda bulunan Simone de Beauvoir'dır. İkinci cins olarak kadını adlandıran Beauvoir, kadının hapsolmuş olduğu bu içkinlikten kendini kurtarması gerektiğini ifadesinde bulunur. Aynı şekilde Simone de Beauvoir'nın ataerkil sistem eleştirisiyle "Asıl hedef ataerkilliktir, zira erilliğin de dişiliğin de anlamını ve değerini kurmuş veya üretmiş olan odur" (Direk, 2018, s. 48b) diyerek otoritelerin kurmuş olduğu sisteme bir eleştiri yöneltir. Cinsiyet kimlik ve rollerinin siyasi dayanakları olduğu ile sürülür.

Kadının ikincil olarak görülmesini sağlayan etmenler yaşadıkları toplum ve yetiştirildikleri kültürün dini inanışları, örf ve adetleridir. Bu etmenleri oluşturanlar erkeklerdir ve kadına bunu dayatmak isterler. Öyle ki kadına erkeğin kölesi olması ve onun boyunduruğu altından çıkmaması öğretilmiştir. Bekârken bekçisi babası, abisi iken evlendiğinde bekçisi kocası olmuştur. Her zaman ötekileştirilmiş cinsiyet olarak görülen kadının bu girdaptan çıkabilmesi varlığının farkında olması ve gereği olan entelektüel kimliğini geliştirmesiyle mümkündür. Beauvoir'un 'kadın doğulmaz kadın olunur' söyleminin dayandığı nokta da tarih boyunca süregelen eşitliksizlik haliyle kadının oluşturmak zorunda olduğu mizacına bir eleştiride bulunur (Direk, Cinsel Farkın İnşası, 2018, s. 32c).

Kadının kendi varoluşuyla barışması ve kadınlığını öğrenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kadınların evlendikten sonraki yaşantılarında ev işleri ve hamilelik gibi süreçlerinin kadınların bir laneti olduğunu ileri sürer. Bu lanet, kadının entelektüel kimliğinin ve yeni ürünler ortaya koymasının önünde büyük bir engel olarak görülür (Direk, 2018, s. 41ç).

Varoluşçu feminist teoriye göre insanın asıl amacı ileriye dönük olması ve üretim yapabilmesidir. Bu düşünceden yola çıkarak kadınların kendilerini geliştirmeleri ve üretebilmeleri geleceği şekillendirebilmek açısından önemli görülmektedir.

4.2.8. Linguistik (Yeni Fransız) Feminizm

1970'lerde ortaya çıkan linguistik feminizmin en önemli temsilcileri Helene Cixous ve Luce Irigaray'dır (Yörük, 2009, s. 79ğ). Linguistik feminizm, patriarkal ideolojinin kökenini dilde görülmektedir. Bu sebeple çift cinsiyete sahip yeni bir dil inşa etmek kadınların problemlerini çözebilmek için önerilen bir yöntemdir (Yörük, 2009, s. 79ı).

Kadınların erkeklerden fiziksel olarak farklı olduğu düşüncesini evrenselci bulmaktadırlar. Bu görüşe göre: tarih, sanat ve kültür eril dilin bir inşası olduğundan dolayı kadını baskılama konusunda dikkatli olunmalıdır. İkili karşıtlıklar ile var olan yapılara şüphe ile yaklaşmış olan linguistik feminizm, bu hiyerarşiye eleştiri yöneltmiştir.

Batıdan türeyen bu ikili karşıtlıkların asıl korkusu kadınların hazlarıyla ilgilidir. Kadınların kendi bedenleri ve hazlarıyla ilgili farkındalıklarının oluşması istenmeyen bir durumdur. Linguistik feminizmin patriarkale yönelttiği çözüm yolu ise dişil dildir. Dişil dil bir yazım üzerine yoğunlaşmalı ve kadının günümüzde ve gelecekte tarih sayfalarında kendi sesleriyle var olmaları sağlanmalıdır (Yörük, 2009, s. 80i).

> *"Irigaray Derrida'dan kaynaklanan 'söz merkezcilik' (logocentrism) ile 'penis merkezcilik' (phallocentrism) terimlerini birleştirerek Batı kültüründe egemen olan erkek şovenizmini 'penis-sözmerkezcilik'(phallogocentrism) olarak nitelendirmiştir" (Yörük, 2009, s. 80j)*

Patriyarkalin tamamıyla yıkılıp yerine çoğulcu dil anlayışının getirilmesi gerektiğini savunan bu teoride eril kavramların cinsiyetten arındırılarak kullanılabileceği, kadınların önemli ölçüde yer edindiği bir zeminde inşa edilmesi gerektiğinin altını çizer.

4.2.9. Ekolojik Feminizm

Françoise d'Eaubonne tarafından ilk defa 1974 tarihinde ekolojik feminizm terimi kullanılmıştır (Yörük, 2009, s. 83k). Bütün feminizm türlerini içinde barındıran ekolojik feminizm, diğer feminizm türleri arasında en geniş kapsamlı olandır. Tarihselliğine bakıldığında nerede başlayıp nerede bittiğini öngörmek mümkün değildir.

Ekolojik feminizm, kadının doğanın bir parçası olduğuna inanmaktadır. (Yörük, 2009, s. 83l)Erilin kadını aşağılamak maksadıyla hayvanlarla eş değer tutmasını yücelten

eko-feminizm kadınının doğa ile aynı dili konuştuğuna inanmaktadır. Bu anlamda vejetaryenliğin öneminden de söz etmeleri kaçınılmazdır. Erilin inancını tamamıyla tersine çevirerek kadının doğa ile bir olduğu fikrini olumlamaktadırlar.

Ekolojik feminizm, erkeğin doğaya, hayvana ve kadına karşı yönelttiği şiddeti reddederler. Bu şiddete sebep olarak gördükleri, erilin tahakkümünün son bulmasıyla kadının ve doğanın özgürleşmesi sonucuna varırlar. Doğa üzerinde canlı-cansız herkes ve her şey eşittir. İnsanın bitkiden, hayvandan hiçbir farkı yoktur.

Eko-feministler diğer bütün insanlığın hayvan haklarını savunmalarını ve saygı göstermelerini zorunlu bulmaktadırlar. Kadınların maruz kaldığı şiddetin hemen hemen aynısına hayvanların da maruz kaldığı konusunda bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Bu şiddetin ortadan kalkmasının tek yolu, kadın ve erkeğin birbirlerini karşıt iki cinsiyet olarak görmekten vazgeçip, doğaya geri dönmeleriyle mümkün olduğu fikrini savmaktadırlar (Yörük, 2009, s. 84m).

Kadının cinsel kimliğinin fallus-merkezli otoriteler tarafından kontrol edilmesi sorunlu alanlardan bir tanesidir. İster biyolojik cinsiyetlerinin öncülüğünde ister feminist teorilerin yol göstermesiyle olsun kadının cinselliğini, eril ekonominin dışına çıkarması, kendi kimliği olarak sahiplenmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle kadının cinselliğinin toplumun tarihsel süreci içerisinde şekillenmesiyle yalnızca erkeğin isteğiyle meydana getirilen bir haz mekanizması olarak görülmekten öteye ulaşması gerekmektedir.

4.2.10. Diğer Feminist Teoriler

Kısaca diğer feminist teorilerin de haklarını teslim etmek gerekirse; islami feminizm, batılı feminizm, lezbiyen feminizm ve siyah feminizm gibi feminist teorilerden de söz etmemiz gerekir (Işık, 2021, s. 40a).

İslami feminizm, kadın ile erkeğin toplumsal alanda farklı görevleri olduğuna kadının nesilleri yetiştiren kişi olarak görülüp değer kazanmasına ve kadın ile erkeğin toplumda eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğine inanmaktadırlar (Işık, 2021, s. 44). Kadın ve erkek toplumda birbirlerini tamamlayıcı görevler üstlenmekte ve İslam inancı içerisinde erkeğin kadını ikincil olarak görmediğine yönelik ortaya çıkan bir teoridir.

Batılı feminizm, kadının ikincilleştirilmesi, öteki olarak görülmesi ve kilisenin kadını aşağılayıcı davranışlarının önüne geçilmesi konusunu gündeme getirerek kadınların sömürülen bir obje olarak görülmesine karşı çıkmışlardır.

Lezbiyen feminizmi, heteroseksüel olan patriarkalin kadın üzerine kurduğu hâkimiyet algısını yıkmak için çabalar ve otoritelerin kadınlar üzerinde tahakkümde bulunmalarını reddederler (Işık, 2021, s. 45b).

Siyah feminizmi, anne, aile ve cinsel politika konularına öncelik vermektedir. Kendi değer ve yargılarını yaratabilecek güçte olduklarını ifade eden siyah feminizmi, kadınların entelektüel olarak gelişimlerini destekler. (Işık, 2021, s. 45c) Aynı zamanda ırkçı ve ayrımcı söylemlerin kullanılmasını reddederler.

Yukarıda bahsettiğimiz feminist teorilerin her biri kadına kimliğinin teslim edilmesini konusunda haklı bir dava gütmektedir. Kadınların varoluşsal problem ve kaygılarına öncelik vermek, siyasetin, erilin ve toplumun dayattığı kabullerin dışında bir kimlik arayan kadınların ortak mücadelesi olarak görülmektedir. Bu anlamda kadınların da hiçbir ayrım gözetmeksizin birbirlerini desteklemeleri ve kız kardeşine sahip çıkması önemlidir.

Post-modern feminizim ile birlikte linguistik feminizmin de yönelmekte olduğu yeni bir dişil dilin inşasını yapısöküm çerçevesinde değerlendirmeye ve yapısökümün feminist öğretiler için önemine değineceğiz.

4.3. Yapısökümün Feminist Öğreti İçin Önemi

Derrida, yaşamının sonlarına doğru edimsel yapısökümün güç ve şiddet ile olan ilişkisini gün yüzüne çıkarmaya çalışır ve siyasi olan ile ilgilenmeye, devletin, dinin ve milliyetçiliğin yapılarına da yapısöküm eleştirisini yöneltmek gerektiğini ileri sürer. Bu düşüncesini oluştururken Walter Benjamin'in *Şiddetin Eleştirisi'*ni ele aldığı *Yasanın Gücü, Otoritenin Mistik Temeli* adlı çalışmasından yola çıkarak şiddettin tamamıyla yok olacağını iddia etmemekle birlikte en yüksek adalet seviyesine yapısökümü uygulayarak çıkılabileceğini ileri sürmektedir. Feminist davanın sağlamaya çalıştığı da budur. Elimizdeki yasalar her ne kadar adaleti sağlamıyor olsa da en üstte adalet düşüncesinin mevcut olması yeterlidir. Yapısöküm, adalet üzerine işlev kazanır ve yasa ile özne arasındaki ilişkisine değinerek sistem içerisindeki tutarsızlığı ortaya çıkaracak bir müdahalede bulunmaya davet eder.

> *"Bütün hukukî ayırımlar potansiyel olarak yapısökümе tâbi tutulabilir olduğundan dolayı, sorun, belli bir kavramsal karşıtlık veya hukukî ayırım, yerinde ve haklı olduğu zaman, pragmatik düşüncelere çevrilir. Böylece, yapısökümcü argüman ve teknikler, pragmatizm, feminizm veya eleştirel ırk teorisi gibi diğer yaklaşımlarla örtüşebilir ve hatta onların hizmetinde olabilir" (Balkin, 2004, s. 322)*

Derrida, kadın sorununu metinlerinden yola çıkıldığında görülebilecek şekilde üç ayrı kategori altında incelemiştir. İlk olarak, kendisinden önceki filozofların (özellikle de Nietzsche, Heiddeger ve Jean Jacques Rouesseau) kadın analizlerini inceler. Bu analizinden yola çıkarak kadının ne olduğuna ve rolüne dair sorular sorar. İkinci olarak, metinlerinde kullandığı kavramlar olarak kızlık zarı, kadın figürü ve kadın hakikati gibi azınlık olarak ezilen kadın ve eşcinsel aile karşıtlığının yapısökümе uğratılmasıdır. Üçüncü olarak ise bir karar verilemez olarak kadın ve erkeğin türsel konumları ile ilgilenmiştir. Bu konu üzerine karşıtlıkların ve cinsiyetin oluşunun tehlikelerinden de yola çıktığı görülmektedir.

Kadın okumaları ve çalışmaları üzerine kendini feminist olarak adlandırmasa da her zaman mağdur olanın yanında bulunmak gerektiğini ifade ederek eşcinsel haklarına da atıfta bulunmayı ihmal etmemiştir. Feminist yapısökümün genel argümanı, kadının adlandırılmasının tam bir karşı-anlatı olduğudur. Bu adlandırmayı tıpkı ırk savaşlarında olduğu gibi, siyasi bir eleştiri olarak kendi metin sahnesine taşır.

İlk andan itibaren şiddet ile bağlantılı olan Batının gizlemeye ve üzerini örtmeye çalıştığı şiddeti ortaya çıkarmak sorumluluğunu üstlenen yapısöküm, karşıtlıkların Batı metafiziğinin logos-merkezli yansımalarından kaynaklandığını savunur. Bir burjuvanın hâkim kıldığı dil ile birbirinden ayrışan kategoriler oluşturmak kabul edilebilir olmamakla birlikte kadın ve erkek ikili yapısındaki şiddeti siyasi bir amaca hizmet etmek için kullanmaktalardır.

Derrida'ya göre, logosun hâkimiyeti toplumu kontrol eden eril irade ile bağlantılıdır. Gücü elinde bulunduran otoritenin dili fallus-merkezli bir dildir. (Derrida, 2006a, s. 49c) Derrida yazılarının devam eden gücünün reddedilemez bir kanıtı olarak fallus-merkezli dili her zaman yapısökümе uğratmış, kendini sorgulatmıştır.

Toplumsal cinsiyet ayrımı ve cinsiyetler arasındaki farklılık sorunlarının Batı metafiziğinin birer dogmaları olduğu düşüncesiyle, feministler yeni bir okuma pratiği üzerine araştırmalarda bulunmaya başlamışlardır. Güncel dilin, kadınları açıklama da tarihsel okuma ve metin okuma pratiklerinde kullanılabilmek üzere yapısökümе

başvurmuşlardır. Böylelikle yeni okuma pratiği ile alışılmadık, dışlanmış dişilin sesine hayat vermeyi amaçlamaktadırlar. Bu anlamda Zeynep Direk'in de metinlerinde başvurduğu gibi Derrida'nın dişil seslere kulak verdiği görülmektedir:

> *"Derrida dişi seslerle yazarak, felsefi söylemin evrensel adına konuşan, cinsiyet vs. gibi, her türlü ampirik belirlenimden bağımsız saf ve nötr olmak arzusundaki öznesini cinsiyet sahibi özne haline getirdiğinden, felsefe içinde cinsiyet farklılığını kabul eden bir politikanın yolunu açar" (Direk, 1997, s. 92).*

Yapısöküm eleştirel yönetimi ile dile müdahalede bulunmak ve yeni bir dişil dil inşa etmenin mümkünlüğünden bahsedilebilir. "Irıgay'a göre başka bir dil ya da imleme ekonomisi imkânı toplumsal cinsiyet "işaretlerinden" (dişil açıdan anlamı, dişi cinsiyetin fallogosentrizmle silinmesinden ibaret olan bu işaretten) kurtulmak için tek fırsattır" (Butler, 2020, s. 76). Görünürde ikili karşıt olarak görünen kadın ve erkek cinslerinin yalnız başına iki farklıyı ifade etmesi sıkıntılı bir söylemdir. İki cinsiyet etrafında düşünüldüğünde LGBTQ+'ları içerisinde barındıramadıkları görülmektedir. Batı geleneğinin ve otoritenin dilini reddederek yeni bir dil oluşturmak, kadınların ve de heteroseksüelden bağımsız yönelimlere sahip olan kişilerin de kendi cinsiyetlerini yeni bir dil ile ifade etme imkânı sağlayacaktır.

Sanatçı, Gregory Ulmer "Fakat Derrida'nın kızlık zarını 'eksik-kavram' olarak ele almasından, bir sonraki çağda yazmanın fallik olmaktan çok vajinal olması gerektiğini biliyoruz" demektedir (Spivak, 1984). Sanatçının ifadesiyle yeni bir dil oluşturulacaksa eğer bu dilin fallus-merkezli değil de dişil bir dil ile yazılması gerektiğini ileri sürmektedir. Fakat burada bahsedilen dişil dil yalnızca kadını ifade etmeyecektir. Ki öyle olacağı düşünülürse bir sonraki süreçte de erkeklerin ve LGBTQ+'ların ayrımcılığa maruz kalması söz konusu olur. Bu sebeple dişil olarak adlandırılan bu dilin kapsayıcı olması gerekmektedir.

Başka bir deyişle karşıtlıkların, zıtlıkların ve ikiliklerin olduğu konumlarda hiçbir taraf masum değildir, barışın varlığı savaşın varlığından, iyinin varlığı kötünün varlığından, kadının varlığı ise erkeğin varlığından kaynaklanmaktadır. Bu kavramların her biri içinde şiddeti barındırır. O an içerisinde gücü eline alan otorite, zayıf olanı ezmek için sözleşmiş gibidir. Bundan dolayı gücün eşit bir şekilde dağılmasına olanak sağlamak savaşın önüne geçmekle eş değerdir.

Derrida'nın Elısabeth Roudinesco ile yaptığı röportajında: "Beni ilgilendiren şey sadece politik bir karşıtlık değil her koşulda bir ilerlemenin olabilmesi için ödenecek bedeldir" (Derrida, 2006a, s. 24ç) şeklindeki ifadesinden sonra kadınlar ve eşcinsellerle ilgili ezilmişlerin hakları olarak söz ederek onları savunmakta tereddüt etmediğini ifade etmektedir. Şiddetin hâkim olduğu her alanda insanın bu şiddeti üstlenmesi ve sorumluluğunu yerine getirmesi gerekmektedir. Bunlar Derrida'ya göre yaşamsal aciliyet bildiren konulardır. Yalnızca kadın ve eşcinsellerin değil hayvanların, bir dine inananların, dışlanmış, küçük düşürülmüş ve ayrımcılığa maruz kalmış her kesimin sorumluluğunu üstlenmek gerekmektedir.

Batı geleneğinin kadının bir statü olarak tanınmasını ve bir kategoride sabitlenmesi eğilimindeyken post-modern feminist politikası kadının anlamını yapısöküme uğratır ve dönüştürür. O halde "Kadın", Derrida'nın çalışmasında, yapısöküm tarafından gerçekleştirilen ilişkiselliğin yeniden biçimlendirilmesi için bir motif olarak şekillenir, "karşıt olarak belirlenen farklılık"ın ötesinde veya başka türlü olan farklılık düşüncesiyle (Dilion, 2017, s. 61)**.** Burada kadın kelimesinin farklılık içerebilen bir metin olduğunu anlamlandırmaya çalışabilirsek Derridacı yapısöküme girmiş olabiliriz. Freud'un yas tutmayı kaybı kabul etme süreciyle alakalı olacak şekilde Derrida "Aynı zamanda mükemmel bir kayıp nesne olan kadın adlı dipsiz yapıya göre, kaybın uygun ve kendine özdeş bir kabulü olamaz." diye düşünür (Spivak, 1984, s. 23). Derrida bu dişil okumayı yaparak kadının benlik kurma arzusunu besleme gayretindedir fakat aynı zamanda da kadının kimliksizleşmesi konusunda da kaygılı bir düşünceye hâkimdir. Bunun en önemli sebebi, kadının tarih sürecinde erkeğin atfettiği çarpıtılmış kimlik ile yaşaması ve kendi kimliğini bulma gayretindeyken bile varoluş kaygıları hâkim olmasıdır.

> *"Daha da ötesi, öyle görünüyor ki, sosyal anlamların kararsızlığı ve tekrarlanabilirliği, ataerkilliğin fethedilemez bir bütün olduğu veya ataerkilliğin sosyal oluşumu kontrolünün, -kadınların arzu ve kimliklerinin dahi, erkeğin güç ve önceliğinin bir ürününden daha fazla bir şey olmadığına varıncaya kadar- başarılı olduğu şeklindeki radikal feminizmin potansiyel olarak kötümser önerilerinin altını kazmıştır" (Küçükalp, 2004, s. 7).*

Derrida, dişil okumasında özne ile benliği aynı minvalde değerlendirilebileceğine atıf yaparak, kadını değil de kadınları özne ya da nesne olarak değil de her birini birer kimlik olarak görebilmektedir. Her şeyden önce, kültürel alanı işgal ederler ve

kadınların gerçek, günlük yaşamlarında başlayan ve yeni kimliklerin yaratılmasını kolaylaştıran toplumsal cinsiyet kategorilerinin yapısökümünü ve dönüşümünü gerçekleştirirler. Büyük planlar veya sistematik kuramlar olmadan ve asla "Hakikat"i ifade etme iddiasında bulunmadan, post-modern bir feminist siyaset mevcut olasılıklarla oynar ve yenilerini açar (Roseneil, 1999, s. 177).

Derrida'nın Nietzsche okumalarında görebileceğimiz üzere o, yalnızca bir kesimi yüceltmek istememiştir ki bu yapısöküme aykırı olurdu. Olmasını istediği erkeğe göre daha az ayrıcalıklara sahip olan kadının dışlanmışlığını ortadan kaldırmaktır. Derrida *Mahmuzlar* adlı kitabında Nietzsche'nin üslubuna yönelik bir eleştiri sunarken: Kadın ve erkek ikiliğinin Batı söyleminin alegorisi olduğunu ifade eder. Kadın nedir diye bir soru sorulmaz sorulması durumunda Batının söylemlerini doğurmaktadır. Ne kadın kendinde bir gerçekliğe sahiptir ne de erkek. Bunlar Batı metafiziğinin öne sürdüğü hiyerarşik bir güç oyunudur (Direk, 1997, s. 90).

Başka bir deyişle Derrida'nın yapısökümün anti hümanist olduğu fikrine sahip çıkılarak, yapılmak istenen şey, evrensel kabullerden olan kadın erkek ikiliğini yıkmak ve yeniden insan olarak var etmektir. Bunu yaparken Derrida, kadın cinsiyetinin varlığını ispatlama çabasına girmez çünkü erkeğin cinsiyetinin olması da problemli bir konudur. "Aslında bağlamdan açıklık kazanan şudur ki, kadın olan fikirdir. Kadın oluş fikrin bir sürecidir (*Forschritt der Idee*) ve fikir hakikatin özsünüm biçimidir." (Derrida, 2021, s. 41)

Öncelikle belirlenmesi gereken durum cinsiyetlerin herkes için değişken ve kaygan tanımları olduğudur. Bu, biyolojik cinsiyetlerin bir inkârı değildir daha ziyade bir kimlik bağlamına ilişkin bir sorgulamadır. Bu açıdan bakıldığında epistemolojisini ve pratiğini kadın deneyimine dayandıran bir feminizm, karşı çıktığını iddia ettiği ataerkil kurumlarla suç ortaklığı yapan başka bir aldatılmış hümanizmdir.

Antik Yunan düşüncesinden süregeldiği şekliyle kadınlara erkek filozoflar tarafın da aşağı bir muamele sergilenmiştir. Bazı erkek filozoflar kadını tanımlarken kusurlu, eksik erkek, evcilleştirilmiş hayvandan biraz daha üstün, büyük bir talihsizlik, yeterli zekâ seviyesinin olmayan gibi aşağı sınıf olarak görmüştür. Karı koca ilişkilerinde dahi kadının erdeminin erkeğe karşı boyun eğmesi olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda Derrida erkeği kadından farklı kılanlar üzerine düşündüğünde sitemkâr bir üslup takınmıştır. "Derrida'nın yaptığı, erkekler normal olarak kabul edilirken kadınların

davranışlarında bozukluk olduğu yolundaki ‘normal’ varsayıma olabildiğince saldırmaktır” (Boyne, 2017, s. 30)

Tarihsel gerçeklikte kadınlar ezildi ve ezilmeye devam etmektedirler. Bu zorbalığın uygulandığı yollar ve araçlar incelenmeli ve bunlarla mücadele edilmelidir. Ancak aynı zamanda, kadınları kolektif olarak baskı altına alınabilecek bir grup olarak düşünmeyi bırakmak, bu ikili düşünceyi terk etmeye hazır olmak gerekmektedir. Bu anlamda meseleyi gerçek kadın üzerinden kavramsallaştırmak çözümün bir parçası olduğu kadar sorunun da bir parçasıdır.

Eril düşünce, hayatı ikilikler şeklinde tasarlayarak kendilerine hitap ettiklerini düşündükleri güç, otorite, yönetim ve karar verme gibi kavramları yalnızca kendileri için almışlardır. Çocuğun üzerindeki hâkimiyet erkeğin sorumluluğu olarak belirtilmiştir. Örneğin, hayatının ne zaman başlayacağına veya hangi çocuğun "gayrimeşru" olduğuna yine eril karar vermektedir. Kadınlar için ayrılan kavramlarda ise uyum, boyun eğme, destekleme gibi çeşitli örnekler verilebilirken kadının çocuk üzerindeki gerçekliği şu şekilde belirtilebilir: sabah bulantıları, çocuk zehirlenmesi, ters doğum, çatlak karın ve meme ve gibi çokça madde sayılabilir. Kadınlara dayatılan rollerinin gereğini yerine getirmeleri beklenir. Kadınlar, bu atfedilen kimliğin sahibi olmayı reddeder. Onlar yalnızca kendi istedikleri surette istedikleri kimlikle var olabilmelilerdir.

Yapısöküm, burada ana hatlarının çizildiği politik çalışmanın kritik bir bileşenidir, ancak kendi üzerine konuşlandırılmadığı takdirde, feminizm, bir kez daha "dişil"i yücelten bir pratiğe hapsedecektir. Bu konuda kadın yazar ve düşünürlerin başlıca görevi ve kadınların öncelikli bir sorumluluğu olarak yapısökümü sahiplenmeleri gerekmektedir. Bu görev tarihsel çizgide yasaklanmış olan kadınlığın dile getirilişini üstlenmek, dişi oluşu ve dişil dilin kendisini göstermesine izin vermektir.

Feminizm yapısökümün takibinde kalırsa kadınlara tek bir kimlik ve tek bir sıra dışı kategori tahsis eden sistemin ortadan kaldırılmasına başlanabilir.

5. ŞİDDETİN DİLİ

Derrida, felsefesinde Batı metafiziğinde kavramsal olarak uygulanan şiddetin ve görünmezliğini korumaya çalışan gizli bir eril düşüncenin fark edilmesini ister. Fakat bu şiddetten, Batı metafiziğinden ve icat ettiği kavramsal çerçeveden kurtulmak ve bu konuda tamimiyle özgür olmayı beklemek beyhudedir. "Zira söz konusu kavramsal çerçeve Derrida'nın kendisinin de içine doğduğu ve yetiştiği kültürel ve dilsel ortamın genetiğine işlemiştir" (Rutli E. E., 2016, s. 104). Bir genetiğin değişebilmesine günümüz hazırbuluşluğu uygun ortamı sağlayamamaktadır. Bu değerlendirme şiddete karşı teslim olmak manasına gelmediği gibi şiddet ile olabildiğince mücadele etmek sorumluluğunu insana atfetmektedir.

Şiddet, bir canlının ya da bir topluluğun mağdur olacağı bedeni, canı, malı ve değerleri üzerine yapılan bir saldırıdır. Şiddet türleri kişinin yaşam hakkına, değer yargılarına ve özgürlük haklarına yapılan bir saldırı olarak da değerlendirilmektedir. Maalesef ki yaşanılan çağ içerisinde yeni şiddet türlerinin icadına şahit olunmaktadır. İnsana olan etkisi bağlamında psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddetler en yaygın görünen şiddet türleri arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte siber şiddet son yıllar içerisinde keşfedilen bir şiddet türü olarak birçok saldırı ve istismara yol açmıştır.

Kategorileşmek başlı başına bir şiddet iken belirlenen kategorilere uygulanan şiddettin tanımı, çerçevesi ve doğurduğu mağduriyetlerden aşağıda söz edilecektir. Bu kategoriler, erilin tahakkümü sonucu ortaya çıkmakta ve fallus-merkezli dil tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Bunlardan başat olarak kadın şiddeti, çocuk istismarı ve hayvan sömürüsüdür. Bahsedilen ya da bahsedilmeyen diğer şiddet türleri daha kabul edilebilir ya da daha masum değildir.

5.1. İnsana Yönelik Şiddeti

20.yy'da modern ve post-modern özne çatışmasında, özne var olanları "sadece kendisine referansla ya da kendinden hareketle tanımladığı ve kurduğu bir dünyayı temsil etmektedir" (Karataş, 2017, s. 10). Bu dünya içerinde yerleştirilen örf, adet, kültür ve inanç gibi birçok etmen de kişinin kendi hayatını oluşturmasında önemli roller üstlenmektedir.

Eğer toplum şiddet kültüründen arındırmak istenirse öncelikle dikkat edilmesi gereken hususular örf, adet, kültür ve inancın bireyi ne kadar ve nasıl etkilediğidir. Bireyin her davranışı yalnızca ailesinde ve toplumunda gördüğünün tekrarıdır. Çünkü birey için yeni bir döngü konfor alanından çıktıktan sonra başlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramının ilk yansımalarını anne karnındayken görmeye başlarız. Bebeğin cinsiyeti belli olur olmaz toplum, ebeveynlere o bebeğe karşı nasıl yaklaşılması gerektiğine dair sürekli bir şekilde uyaranlar göndermektedir. Alınan kıyafetlerden ve oyuncaklardan başlayarak bir çocuğa da nasıl bir birey olması gerektiği öğretilmektedir. Kız çocuk daha çok utangaç ve ağırbaşlı olmalıyken erkek çocuk girişken ve sosyal olmalıdır.

Henüz küçük yaşlarda erkeğin penisine atfedilen anlam ile büyüyen çocuk, ilerleyen zaman içerisinde kadını sadece hâkimiyet kurulması gereken bir hizmetkâr olarak görmeye yönelmektedir. Kız çocukları ise bacakları kapalı bir şekilde oturması ve ergenliğinde göğüslerinin oluşumunu utanç kaynağı olarak görmesi gerektiği öğretilmekte, adet görmeye başlaması ile birlikte artık genç kız olduğunu ve cinsel anlamda tehlikeli konuma ulaşmış olduğunu ima eden toplumun inançlarına dikkat çekmek gerekmektedir. Toplum, içerisinde büyüyen çocuklara uyguladığı tavır ile şiddeti öğretmektedir. Bu anlamda her çocuğun masum olduğunu ve onu bu şekilde eğiten toplumun eğitilmesi gerektiğinin altını çizmek gerekir.

Öte yandan bu eril şiddet içerisinde büyüyen erkeklerin baba olma rollerinde de başarılı olamayacağı gibi kız ya da erkek çocuk fark etmeksizin şiddete uğratmaya meyilli olduğu öngörülmektedir. Erkek çocuğuna küçük adam rolünü yükleyen baba, ilerleyen zaman içerisinde kız kardeşinin "namusunu koruması" görevini de küçük adama vermek konusunda hiç de çekimser olmayacaktır. Aynı şekilde, bu küçük adamların içerisinde büyüyen bir eşcinsel kimliği var ise maruz kalacağı şiddetin boyutundan söz etmek mümkün bile değildir. Bu bir kısır döngü olarak tarih boyu süregelmiş olsa da yeniden bir tarih yazmak babaların ve annelerin eğitilmesiyle, çocukların eğitim hayatını takip edebilmesiyle mümkündür.

Aşağıda da gösterildiği üzere 2008-2014 yılları TÜİK verilerine de dayanarak eğitimin, aile içi şiddetin üzerindeki önemli etkisinden söz edebiliriz. Kadınlar ve kız çocukları aile içi şiddette en çok mağdur olan tarafı temsil etmektedir. Eril otoritenin

sahip olduğu bu ailelerde kız çocuklarının okuma imkânlarına erişmeleri de bir problem teşkil etmektedir.

Tablo 1.1. Eğitim durumuna göre fiziksel veya cinsel şiddet yaygınlığı, 2008, 2014

		Fiziksel şiddet Physical violence		Cinsel şiddet Sexual violence		Fiziksel veya cinsel şiddet Physical or sexual violence	
	Eğitim düzeyi Education level	Yaşamın herhangi bir döneminde Lifetime violence	Son 12 ay Last 12 months	Yaşamın herhangi bir döneminde Lifetime violence	Son 12 ay Last 12 months	Yaşamın herhangi bir döneminde Lifetime violence	Son 12 ay Last 12 months
2008	**Toplam**- Total	**39,3**	**9,9**	**15,3**	**7,0**	**41,9**	**13,7**
	Eğitimi yok/ilköğretimi bitirmemiş No education/Not completed primary school	52,2	12,6	22,2	9,6	55,7	17,4
	İlköğretim birinci kademe First level primary education	39,9	9,1	15,2	6,9	42,2	13,1
	İlköğretim ikinci kademe Second level primary education	34,9	12,3	13,1	7,6	38,5	15,4
	Lise ve üzeri High school and above	25,0	7,9	8,7	3,8	27,2	10,0
2014	**Toplam**- Total	35,5	8,2	**12,0**	**5,3**	**37,5**	**11,0**
	Eğitimi yok/ilköğretimi bitirmemiş No education/Not completed primary school	41,4	8,1	14,4	6,3	43,3	11,8
	İlköğretim birinci kademe First level primary education	39,9	7,9	12,9	5,8	41,8	11,0
	İlköğretim ikinci kademe Second level primary education	34,4	11,9	12,6	5,1	36,7	14,1
	Lise ve üzeri High school and above	22,8	6,7	7,9	3,7	24,7	8,7

(Türkiye İstatistik Kurumu, 2020)

Türkiye'de okul idareleri dahi kız çocukları üzerinde negatif ayrımcılık uyguluyorken veli çocuğuna eğitim hakkını bir lütuf şeklinde göstermeye devam etmektedir. Eğitim hayatında başarılı olamayan kız için uygun bir damat aranırken (atasözlerimizin de örneğin "kız beşikte çeyiz sandıkta" gibi ifadelerini layık gördükleri) kız çocukları için eğitim çocuğu ailesinden ve toplumdan koruyan bir kalkan görevi görmektedir. Hala eğitime ulaşamayan kız çocuklarının mevcudiyeti de ayrı bir konu olarak incelenmelidir.

> *"Kadına yönelik şiddet; sözel, ekonomik, ruhsal, cinsel, fiziksel olmak üzere kadın üzerinde herhangi bir zarar meydana gelmesine yol açan, cinsiyete dayalı kamusal veya özel alanda gerçekleşen, kadının özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik her türlü baskı ve tehdit olarak tanımlanmaktadır "(Barkın ve Özkartal, 2018, s. 2).*

Kadına yöneltilen şiddet artık bambaşka bir konumdadır çünkü kadın özlük haklarında bile güvende değildir. Derrida, şiddet ile Batı otoritesini değerlendirirken ülkemizde de otoritenin kadının yanında olduğunu söylemek

zordur. Kadına yöneltilen şiddeti durdurmaya yönelik çalışmalar oldukça ağır ilerlemekte ve hatta bazen durma noktasına gelmektedir. Bu noktada halkın bilinçlenmesi gereken yerde otoritelerin kadın bedeni üzerine verdikleri demeçlerle kadının haklarını vermekten ziyade bu hakları erilin diline düşürmekle görevlendirilmiş gibidir.

Kamusal alanda kadınlar kendi kimlikleriyle bir birey olarak kabul edilmez, cinsiyetli, arzu nesnesi ve erotik bedenli olarak hâkim olan otorite tarafından dışlanmaktadır. Otoritenin kadına erkekle eşit muamele göstermesi beklenirken, kadını erile hedef göstermeye devam etmektedir (Direk, 2018, d). Oysaki insan hakları normlarını kabul etmiş otoriteler, yasalarını bu kabule göre düzenlemiş olmalarıyla; din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmemeleri gerekirken kendi yasalarıyla çelişmeyi bu yasaların uygulanması noktasında engel olmayı seçmiş görünmektelerdir.

Bu otoritelerden biri olarak ABD'yi göstermek mümkündür. Psikolojik ve fiziksel şiddetin yanı sıra Derrida'nın ifadesiyle: "ABD cinsel tacizi hiç kimsenin aklını kaçırmayacağı şekilde dramatize eder. Sınırların bittiği yerde ise yasa ile sabit ve fakat ortadan kaldırılmaz bir şiddet meydana çıkar. Bu şiddet anormal ve aşırı bir şiddet içermektedir" (Derrida, 2006a, s. 49d). İktidarın bazı suçların üzerini örtmekte kendilerini yetkili olarak görmeleri, yalnızca konumları itibariyle birçok insanın canını hiçe sayma da karar verici olmaları problemlidir. Bununla birlikte suçu ispatlanmış olan suçluların yalnızca para ödeyerek suçlarından muaf tutulmaları mağduriyet yaşayana hiçbir fayda sağlamazken ödenen paralar yalnızca otoriteyi memnun eder. Flört şiddeti, taciz, ısrarlı takip gibi konular da neredeyse hiçbir zaman uygun olan cezalar verilmemekle birlikte bu suçu işleyenlerin gerekli cezayı almaları için kadın cinayeti suçundan yargılanmaları beklenmektedir.

Bir yerlerde bir zulmün varlığından haberdar olunduğunda, bu zulmün ne olduğundan bağımsız bir şekilde sindirilmeye çalışılan bir topluluğun farkına varıldığında, politik olarak gerekenin yapılmasını talep etmek gerekir. Ayrımcılığın görüldüğü yerde söz konusu davanın yaşamsal aciliyeti de göz önüne alınarak sorumluluğu üstlenilmelidir.

Bu şiddetlerin en temelinde çözülmesi gereken bir problem olarak cinsiyeti ele almak gerekmektedir. Cinsiyet ikiliğinin oluşma sürecinde Batı metafiziğinin etkilerinden söz eden Derrida, Anayasada da cinsiyet ikiliğinin yer alması konusunda kaygılı

olduğunu dile getirir (Derrida, 2006a, s. e). Bu noktada Derrida ile ortak kaygıları paylaşmakla birlikte iktidar destekli homofobiye karşın devlet denetimli medya ve kuruluşlar tarafından heteroseksüelliğin dayatılması söz konusudur. Bu heteroseksüelle birlikte gözleri kadının üzerine çevirerek medya araçlarında kadını heteroseksüel ilişki içerisinde ve güvenli olarak lanse ettikleri ev ortamlarına hapsetmektedir. Heteroseksüellerin çoğunluğu oluşturmalarının onlara güç verdiği düşüncesiyle azınlığı tehlikeli olarak görünmeye ve kontrolü kaybetme endişesine sahip olan otorite, azınlıkları baskılayarak heteroseksüelliği evrensel doğru olarak dayatır.

Bir ruh sağlığı problemi olarak görülen eşcinsellik uzun yıllar boyunca tedavi edilmesi gerekilen bir hastalık olarak görülmüştür. Günümüzde de tedavi edilmesi gerektiğini ileri süren düşünce yapıları söz konusu olmaktadır. Hastalık olarak görülmediği durumda sözlü, fiziksel ve cinsel saldırılar gibi birçok şiddete maruz kalmakta ve iş ortamlarında, sosyal hayatta ve aile ortamlarında yer edinememektedir. Düşmanca yaklaşımlara maruz kalan eşcinseller kimliklerini gizleme mecburiyeti hissetmektedir.

"Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun yayınladığı bir rapora göre, Türkiye'de farklı cinsel yönelimden ötürü işlenen nefret suçları sebebiyle yaşamını yitiren eşcinsellerin sayısı son yıllarda ciddi artış göstermektedir." (Orta ve Camgöz, 2018, s. 412). "2011 yılında gerçekleştirilen Değerler Araştırması'na (World Values Survey) göre, Türk insanının %78'i eşcinselliği reddetmekte; %85'i ise eşcinsel bir komşu istememektedir" (Orta ve Camgöz, 2018, s. 413). Ek olarak, ülkemizde trans bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri de oldukça zorlaşmaktadır. İşverenlerin, ev sahiplerinin trans bireylerle bir sözleşme imzalaması çok düşük bir olasılık olarak görülmekle birlikte, iktidarların öğretisi doğrultusunda halk, trans bireyleri yalnızca seks işçisi olarak görmekte ve bu yöne doğru itmeye devam etmektedir.

5.2. Hayvana Yönelik Şiddet

Kadın-erkek ikili ayrımcılığını ve cinsiyet problemini ortadan kaldırmayı başardığımız takdirde öncelememiz gereken bir problem olarak hayvan ve insan ikili karşıtlığını ele almalıyız: "Derrida'nın kadın-erkek ikiliği ya da cinsel fark yerine, ataerkinin her türlü ötekileştirici politikasına dikkat çekmek için "hayvan" kavramına vurgu yapması, metafizik düşünme yapılarının özcü tuzaklarından kaçınmak içindir" (Mollacı, 2018). Aynı şekilde Derrida, *Gün Doğmadan* kitabındaki ifadesiyle insan ve hayvan

ilişkisinin değişmemesi durumunda insanın hayvanı gün geçtikçe daha önemsiz bir konuma iteceği öngörüsünde bulunmaktadır.

Dilsel şiddetin ilk tezahürü hayvanlar üzerine yapılandır. Hayvan denildiği zaman aslında aktarılmak istenen anlam insan olmayandır. Fakat insan olmayan denildiği zaman neden hayvan gibi bir genelleme yapılır? İnsan olmayanların kategorileri çok geniştir. Kastedilen şey neden sürüngenler, memeliler, kuşlar veya yalnızca karıncagiller olmamaktadır? İnsan ve hayvan arasında kurulmuş olan sınırın kalması ve bu dengenin yeniden sağlanması gerekir. İnsan hayvanın karşıtı değildir ya da tam tersi mümkün değildir. İnsanın odaklandığı şey hayvandan farklı olmasıdır. Bir kuş da geriye kalan diğer canlılardan farklıdır. İnsanın bu şekilde ayrıştırmada bulunması Derrida için kabul edilen ilk şiddettir.

> *"Bunca hayvana ilan edilen savaşa karşı; aslında çoğu zaman ahlaksız bir şekilde, yani sürekli yığın halinde, aşırı sanayileştirilmiş biçimde, insanların sözde ihtiyaçları uğruna yok etmek için besleyip, onlara reva gördüğümüz toplu kıyım işkencesine karşı ayaklanmaya da yakınlık duyuyorum" (Derrida, 2006a, s. 94f).*

Hayvandan beslenme, iş için kullanma, hapsetme ve üzerinde deneyler gibi birçok hayvan sömürüsü insan gücünün kötüye kullanılmasıdır. Neredeyse günlük yaşantımızın içerisinde reklamları görmeden yaşamamız mümkün değildir. Hayatımızın artık ciddi bir bölümünü kaplayan bu reklamların sesine kulak verdiğimiz zaman bize sunduğu dünyanın doyumsuz bir tüketim kültürüne sahip olduğu anlamamız uzun sürmeyecektir. Bu tüketim içerisinde yiğitliği ve cesareti resmeden bir et yeme politikası uygulanmaktadır. Nitekim geçmişten bugüne kadar da avcılık ile anılan gücüyle saldırganlaşan cinsi erkek, meyve, tahıl toplayan ve onlarla beslenen yalnızca kadın olmuştur. Evrimsel kaynaklarda da gösterilen resim budur erkek avcı kadın toplayıcıdır.

Öte yandan teknoloji öncesi kültürlerde kadınlara etin yasaklanmasının söz konusu olması, kadınların et tüketimlerine eşlerinin iznini alması, buradaki şiddetin varlığını açığa vurmaktadır. Et saygın bir yiyecek olarak yalnızca erkeğin tüketebileceği bir besin olarak işaretlenmiştir (Adams, 2020, s. 87a). Bununla paralel olarak kadınların ete ulaşma imkânsızlığıyla birlikte et dışındaki sebze ve diğer bütün tahıllar kadınsı olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde de erkeklerin kültür olarak benimsediği kelle-

paça çorbası tüketimi, mangal piknikleri gibi sosyal aktive olarak adlandırdıkları yiyeceklere karşılık kadınların kısır günleri ve beş çayları vardır.

Yaşadığımız toplum erkeğin eve ekmek getiren kişi olarak güce ihtiyacı olduğunu ve bu sebeple eve getirdiği eti de onun için ayırmak gerektiği inancına sahiptir. “Bu inanışın içerisinde bir hurafe yatar: güçlü hayvanların kaslarını yersek biz de güçlü oluruz. Ataerkil kültürün mitlerinden başka bir şey değildir” (Adams, 2020, s. 87b).

Etin protein kaynaklı bir besin olduğu ve bu sebeple tüketilmesi gerekildiği öğretisi Batının güç hiyerarşisini desteklemektedir. Patriarkal düzlemde erkek kendi yediği yiyeceği kadının yiyeceğinden ayırma ihtiyacı hissetmiştir. Çünkü erkekler güçlü olmaları ve aktif bir yaşam sürmeleri gerekçeleriyle et yemelidir. Kadınlar ise edilgen bir hayat sürdüklerinden ‘ot gibi’ yaşamaları gerekir, bu sebeple bitki tüketimini kadınsı olarak ifade etmişlerdir. “Hegel bunu alenen ifade eder: Erkekler ile kadınlar arasındaki fark hayvanlarla bitkiler arasındaki farka benzer. Erkekler nasıl hayvanlara denk geliyorsa kadınlar da bitkilere denk düşer” (Adams, 2020, s. 93c).

Kadına uygulanan şiddet ile hayvana uygulanan şiddet arasındaki ilişki dikkate alındığında kadınların kesilmesi ile hayvanların tecavüz edilmesi, kadınların ve hayvanların kaderleri eril olan hiyerarşiye teslim edilmektedir. “Seri katiller önce hayvana şiddet uygular.” Çocuğa uygulanan istismar üzerinde de hayvanların kullanıldığını görmekteyiz. “Çocuk istismarcıları genellikle kurbanlarının itaatini sağlamak için evcil hayvanlara zarar verir ya da kurbanlarını hayvanlara zarar vermekle tehdit eder” (Adams, 2020, s. 107ç). Aynı şeklide kadına şiddet uygulayan erkek de önce hayvana uygulayarak daha sonra kadına dönüp itaat etmediği durumda sıradakinin o olacağını ifa eder. Bunu yaparken dişi üzerinde hâkimiyet kurmaya ve erilin güçlü olduğunu ve dişilin zayıflığını doğrulaya çalışır.

Türkiye devleti içerisinde gerçekleşen kadın cinayetlerinde kadınların bir hayvana işkence ediyormuşçasına kesilip öldürüldüğü ya da kadınların boyunlarından kesilerek kurbanlık koyunlar gibi öldüğü haberlerini okumaktayız. Bu vahşi zihniyet aynı zaman da hayvana tecavüzde bulunanlarla aynı kişilerdir. Domuza, köpeğe giydirilen kadın iç çamaşırlarıyla ve ulaşabildiği bütün çaresiz hayvanlara uyguladığı tecavüz girişimleri sonucunda hala ciddi yaptırımlarda bulunulmaması hayret verici derecede korkunç bir zihniyettir.

Feminist kadının doğa ile bir olma arzusu eril dilin egosunu hiçe saymaktadır. Hayvanlara uygulanan vahşetin sorumlusu et fiyatlarıyla, iştah açıcılığıyla ve doyumsuzluğuyla gündeme oturan devlet denetimli haber kanalları, reklamlar ve dizi/filmlerdir.

Öyle ki, Türkiye tarihini konu alan dizilerde de et, iştahla yenilen bir besin olarak ortaya çıkmakta ve yalnızca zengin yiyeceği olarak görülmektedir. Herkesin ulaşamayacağı kıymetli bir besin olarak ortaya konulduğundan dolayı insanların ona ulaşabilmek için bir savaş vermeleri gerekmektedir. Ete para vermek istemeyenlerin de eti elde etmek için bir spora dönüştürmeleri de ayrıca vahşeti desteklemektedir.

Öldürülmüş bir canlıyı yemek yiğitliği, cesareti ile hayranlık duyulacak fiiller olarak gösterenlerin amacı iktidarın eril hâkimiyetini koruma arzusundan başka bir şey değildir.

6. SONUÇ

Derrida eski Yunandan itibaren var olan kesinlik arayışlarını küçümsemiştir. Kesinlik içinde evrensel olanla ilişkilendirilen inançlara sahip olmaktır. Bu inançlar, gücü bir silah gibi kullanan otoritelerin oluşumuna müsaade ederek, yönetenler ve halk ikiliğinin düşünülmesine yol açmıştır. Bir anlamda halk köleliğe işaret ederken otorite efendi konumunda tutulmaktadır.

Otorite, halkı kontrol edebilmek adına gizli kurallar belirler ve bu kuralların dışında bulunan kişileri bir tehdit olarak görüp yok etmeye çalışır. Karar verme ve uygulama da gücü olanın verdiği kararların sorgulanması bile rahatsızlık oluşturduğundan sorgulayanların sesi kesilmeye çalışılmaktadır. 'Farkına varmak' burada önemli bir deyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kölelik sisteminin farkında olan insanların sayısının her geçen gün artmaya devam ettiğini söylemek mümkündür ve bu iktidar için rahatsız edicidir.

Derrida, yapısöküm önerisiyle siyasi olana da eleştiri yöneltmekte çekimser kalmamıştır. Kadın, eşcinsel ve hayvanların hakları konusunda cesur ifadelerde bulunan Derrida, haklarından yoksun olan her birey için politik şiddetin varlığından söz etmektedir. Ek olarak şiddetin ırkçılık ve din düşmanlığının da otoriteler tarafından belirtilene doğru yöneltildiği söyleminde de bulunmaktadır. Derrida'ya karşı muhafazakârdan radikale uzanan ahlaki öfkeyi kışkırtan şey, Derrida'nın bizlerin şüpheci yaklaşımlarımızı destekleyici olarak sunduğu karşı anlatıdır.

Cinsiyet üzerinde durduğumuz zaman yapısökümün uygulandığı kadın ve erkek kavramları üzerinde "insan olmak"lığı her bir bireye pay ederek sorunun üstesinden gelinebileceğini söylemek mümkündür. Kadınlar kadar olmasa da erkekler de otoriterce dayatılan kimliklerinden rahatsızlık duymaktadır. Şiddet yalnızca kadına yöneltilmediği gibi toplumun şiddete teşvik ettiği erkek de aslında toplumun bir mağdurudur.

Kadınların hala birçok erkek, toplum, din ve iktidar tarafından dışlanan ikincil olduğu bilinmektedir. Otoritenin sürekli korunması gereken kadın, çocuk politikasıyla kadını güçsüz, mağdur ve duygusal olarak küçümsemiştir. Aslında arka planda kadının bir

üreme aracı olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Haliyle adının üreme dışında birincil konumda olduğunu görmek şaşıracağımız bir mevzu olurdu.

Nüfusun çoğalması durumunda etkili olmasaydı belki de kadınların savaş ortamlarında bir yem olarak kullanılması bile mümkün olabilirdi.

Halkın eliyle seçilmiş iktidarın, kadının evi içerisindeki cinselliği ile ilgilenmesi ve kaç tane çocuk doğurması gerektiğini söyleyen yöneticilerin ya da çok çocuklu ailelerin çocuk sayılarını kısıtlamaya çalışan iktidarların, erilin dilini huysuzca kullandığı ifade edilebilir. Kadınların bedenleri üzerinde hâkim olan eril otorite, kadınlara yatak odalarında dahi müdahalede bulunmaktan çekinmemiştir.

Kadınlar istedikleri takdirde çocuk sahibi olabilmeliyken istemedikleri takdirde kürtaj olabilme özgürlüğüne sahip olmalıdır. Ülkemizde yasal olarak kadınların kürtaj haklarının varlığından söz edilse de uygulama alanında doktorlara ve hastanelere bunu yapabileceklerine dair bir güven verilmemiştir. Öyle ki kadınlar kürtaj olmak istedikleri takdirde devlet hastanelerinde mağdur edildiklerinden, özel hastanelerde binlerce lira harcamaktadır. Kadınların istenmeyen gebeliklerini sonlandırmaları için uygun olan sağlıklı, güvenli ve erişebilir kürtaj hakları uygulama noktasında sorunlu olan yasalardan yalnızca bir tanesidir.

Yüzyıllardır kadın kişisel kimliğine, özlük haklarına ve bir vatandaş olarak siyasi haklarına sahip olmaya çalışmıştır. Var olan haklarını korumakta bile zorluk yaşayan kadın, patriarkal sistem içerisinde kendine yer bulamayacağını düşünür ve erillerin dünyasına girebilmek için çeşitli yöntemler denemek zorunda kalır. Öyle ki bu süreç içerisinde bazen yorulur bazen de başka bir yol ve başka bir kimlikte güveni elde etmeye çalışır. Dişiliğine kırgın olan kadın yaşadığı ayrımcılıkların ve şiddetin son bulması talebiyle maskülen bir kimlik ortaya koymak ister. Ve kendisini erkek karşısında ispat etme gayretine girer. Bu erkek bazen en ihtiyaç duyduğu babası bazense başarılarıyla varlığını onurlandırmasını istediği amiridir. Saç kesimleri giyim tarzları konuşma stilleriyle mükemmel bir erkek olmaya gayret eder, kadın. Burada Simone de Beauvoir'nın "kadın doğulmaz kadın olunur" cümlesi oldukça anlamlıdır. Çünkü kadınlar kendileri olabilmek için de ekstra çaba sarf etmelidirler. Kadınlar kendi dünyalarında var olmakta zorluk yaşadıklarından Beauvoir'nın da dediği gibi "hala erkeklerin rüyalarıyla rüya görürler" (Karataş, 2017, s. 16).

Ek olarak dişiliğine kırgın olan kadınlar maalesef ki günümüzde cinselliklerini de özgürce ifade edememektedirler. Toplumun dayattığı baskılar, öğrettiği yanlış inanışlar sebebiyle çok sayıda kadın vajinusmus tedavisi görmekte ve bazen tedaviye karşı da beslenilen korku sebebiyle birçok kadın evliliklerini sonlandırmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca cinsel kimliklerini yalnızca erkeğin yönetebileceğini düşünen birçok kadın, ilişkileri içerisinde orgazm olamamakta ve cinselliğe verdikleri anlam ile tek beklentilerinin erkekleri tatmin etmek olduğunu düşünmektedirler.

Afrika ülkelerinde kadınların belli bir yaşı geçen kadınların sünnet edildikleri bilinmektedir. Bu kadınların sünnet edilmesindeki sebep haz alma duyularını ellerinden almaktır. Haz yalnızca erkeğe mahsustur ve kadının haz alıp alamayacağına eril zihniyetin karar verici olarak görülmesi çok acıdır. Bu noktada kadına karşı şiddeti uygulayan yalnızca erkek değildir. Sünnet fiilini gerçekleştirenler yine eril zihniyet içerisinde yetişmiş olan kadınlardır. Öyle ki kadınlar neredeyse hiçbir toplumda bedenleri üzerinde hak sahibi olamamaktadır.

Aslında zaten kadına ait olan haklarının kadına verilmemesi konusunda bu kadar ısrarcı olan otoritelerin bunaltıcı eril yaklaşımlarının oluşturduğu mağduriyet yalnızca kadınla sınırlı değildir. Kategorileştirmenin şiddetine bir örnek olarak heteroseksüel ve homoseksüel bireylerin yaşam ve özlük haklarında eşit olmadıklarının farkında olmak gerekir.

Çocukluktan itibaren erilin sesi ile büyüyen nesiller, homoseksüel bireylere karşı nefret duymakta ve onları sapık olarak nitelendirerek dinsel kaynaklardan deliller sunmaya çalışmaktadır. Aynı sınıf içerisinde eğitim gören çocuklardan biri sapık olarak nitelendirilirken diğeri bu sapığın ölmesi gerektiğini söyleyen bir katili canlandırmaktadır. Bu şiddetin yalnızca bir yansımasıdır.

Lezbiyen kadına aşkı bulmadığı için ya da erkek tarafından ihanete uğradığı için bir kadınla birlikte olduğu aşağılanması yapılırken kadınların yalnızca birbirleri ile yaşamaları bir erkeğin tamamlayıcı kavramlarını reddettiklerini göstermektedir. Lezbiyen kadın, kadını cinselliğin bir nesnesi olarak gören heteroseksüel erile, kadını sahiplenemeyeceğine dair bir mesaj iletmektedir. Bu noktada hâkimiyetinin zedelendiğini fark eden eril düşünce, yöntem olarak onları aşağılamayı seçerek kendini küçük düşürmeye devam etmektedir.

Son olarak kadın doğa ile barış halindedir. Bu barışı otoritede yer edindiği zaman eril olana da yönelteceğine şüphe yoktur. Dişil dilin hâkimiyetinde hayvanların daha az zarar göreceğini söylemek mümkün olsa da dişil dilin hakimiyeti noktasına tamamıyla tarafsızlık ve adalet söz konusu olmayabilir. Bu nedenle inşa edilmek istenen dişil dilin adlandırılmasında dahi dişil ifadesinin kullanılmaması gerekmektedir. Öte yandan eril olan tahakkümün son bulmasıyla dişil tahakkümün başlaması söz konusu olmaktadır. Yeni ve tarafsız, yeni ve doğaya dönük bir dilin sağlayacağı imkanların her canlının isteklerini karşılayabileceğine dair bir inanç benimsemek en doğru kabul olmaktadır. Kadınlar hayvanlarla birlikte aynı şiddete maruz kaldıkları gerçeğinin farkında oldukları zaman ve hâkimiyette rollerinin olduğu düşünüldüğünde dünyanın daha güzel bir yaşam alanı olacağına inanmak bir eril rüya değildir.

Derrida'nın sunduğu yapısöküm eleştirisi uygulama alanında da hali hazırda bir medeniyet istemektedir. Maalesef ki her toplumun hazırbuluşluluğu yapısöküm uygulanması konusunda yeterli olmasa da bireylere odaklanmak ve eğitimle bu medeniyeti inşa etmek mümkündür. Yeni bir dilin devrimsel bir yenilik getirmesi beklenilen bir gündür.

KAYNAKÇA

Adams, C. J. (2020). *Etin Cinsel Politikası.* (G. TEZCAN, ve M. BOYACIOĞLU, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Alikılıç, Ö. (2019). Dijital Feminizm: Hashtag'ın Cinsiyeti. *Fe Dergi, 1*(11), 89-111.

Alparslan, B. (2019). Sojourner Truth'un Mirası: Ben Kadın Değil Miyim? *Mor Psikoloji Dergisi*(3), 4-17.

Altınbaş, D. (2010, 10 13). Feminizm Tartışmalarında Liberal Feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*(9), 21-52.

Avşar, F., Kanuncu, S., ve Keskin, H. (2008). Kadın sünneti. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology, 18*(5), 321-326.

Balkin, J. M. (2004, 01 01). Yapısöküm. (K. KÜÇÜKALP, Dü.) *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 318-329.

Barkın, O. O., ve Özkartal, M. (2018, 12 02). Göstergebilimsel Çözümleme Yöntemiyle Kadına Yönelik Şiddet Afişlerinde Anlam Aktarımı Sorunu. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*(3), 167-178.

Boyne, R. (2017). *Foucault ve Derrida'da Feminizm ve Ayırım.* (A. B. KARADAĞ, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Butler, J. (2020). *Cinsiyet Belası.* İstanbul: Metis Yayınları.

Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi - Thales'ten Baudrillard'a.* İstanbul: Say Yayınları.

Derrida, J. (1999). Konuksev(er-/-mez)lik. *Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Disiplinlerarası Çalışma* (s. 43-71). içinde İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Derrida, J. (2006a). *Gün Doğmadan - Elisabeth Roudinesco ile Konuşma.* (K. SARIALİOĞLU, Çev.) İstanbul: Dharma Yayınları.

Derrida, J. (2006b). Şiddet ve Metafizik. *Cogito: Yaşamı Yeniden Düşünürken*(47-48), 62-160.

Derrida, J. (2014). *Platon'unEczanesi.* (Z. DİREK, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayınları.

Derrida, J. (2017). *Gramatoloji.* (İ. BİRKAN, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Derrida, J. (2020). *Yazı ve Fark.* (P. B. YALIM, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Derrida, J. (2021). *Mahmuzlar.* (A. UTKU, ve M. ERKAN, Çev.) Ankara: Doğu Barı Yayınları.

Dilion, S. (2017). Derrida and the question of “Woman”. e. C. HİTE içinde, *Derrida and Queer Theory* (s. 108-130). New York: Punctum Books.

Direk, Z. (1997). Feminizm ve Felsefe: Derrida'nın Cinsiyet Farklılığı Sorununa Yaklaşımı. *Defter*(30), 87-99.

Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası.* İstanbul: Metis Yayınları.

Ece, A. (2009). *Michel Foucault Düşüncesinde Söylem, Düzen ve Hakikat.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Emmaline, S. H. (2021, 02 28). *Types of Feminism: The Four Waves*. Human Rights Careers: https://www.humanrightscareers.com/issues/types-of-feminism-the-four-waves/ adresinden alındı

Göztepe, E. (1996, 01 01). Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(45), 185-193.

Işık, M. F. (2021). *Judıth Butler'da Feminist Söylem ve İktidar.* Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karataş, Y. C. (2017, 11 01). Çağdaş Feminist Kuramlar Açısından Feminist Öznenin İmkanı. *Felsefe Arşivi*(47), 1-24.

Klimenkova, T. A. (2013, Ağustos 19). Feminism and Postmodernism. *Philosophy East and West, 2*(42), 227-285.

Köktürk, Ş., ve Eyri, S. (2013). DilBilim ve Göstergebilim: Ferdinand de saussure ve Gösterge bilimi Anlamak. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 124-125.

Küçük, D. M. (2000). *Modernite Versus Postmodernite.* Ankara: Vadi Yayınları.

Küçükalp, K. (2004). Yapısöküm. *Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 321-332.

Küçükalp, K. (2020). *Jacques Derrida Felsefenin Dekonstrüksiyonu.* İstanbul: Ketebe Yayınları.

Mikics, D. (2019). *Jacques Derrida Kimdir.* (M. B. GÜRSOY, Çev.) Ankara: Fol Kitap.

Mollacı, M. (2018, 10). Derrida'nın Cinsiyet Farklılığı Düşüncesi: Gelecek Olan Bir Erteleme Politikası. *Klikya Felsefe Dergisi*(2).

Orman, T. F. (2015, 01 27). Jecques Deerida Düşüncesinde "Dil". *Klikya Felsefe Dergisi*, 61-81.

Orta, İ. M., ve Camgöz, S. M. (2018, 01 01). Türkiye'de Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*(58), 409-439.

Oruç, M. S. (2018, 10 25). Bir Düşünce Biçimi Olarak Yapısalcılık ve Dil Felsefesi. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(4), 125-139.

Öğüt, S. (2010). *Pornografi ve Tesettür: Egemen İki Diferansiyeli.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Richards, K. M. (2020). *Yeni Bir Bakışla Derrida.* (Z. TALAY, Çev.) İstanbul: Kolektif Yayınları.

Roseneil, S. (1999, 05 01). Postmodern Feminist Politics: The Art of the (Im)Possible? *European Journal of Women's Studies*, 161-182.

Rutli, E. E. (2016, Temmuz 01). Derrida'nın Yapısökümü. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 49-68.

Rutli, E. E. (2016, 11 10). Şiddet Sorununa Alternatif Bir Çözüm Önerisi Olarak Yapısökümsel Düşünme Mantığı. (T. ÇÖTOK, ve Y. ŞAHİN, Dü) *Social Sciences: A Fresh Start Sosyal Bilimler: Yeni Bir Başlangıç*, 102-115.

Rutli, E. E. (2017, 7 01). Yapısökümü Etik Açıdan Okumak: Derrida ve Konukseverlik Düşüncesi. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 124-154.

Sarıgöl, P. (2020, Aralık 25). Kesişimsellik Teorisi ve Farklılıkların Feminizmi. *Uluslararası İnsan Çlışmaları Dergisi*, 331-352.

Sayej, N. (2017, Aralık 01). *Alyssa Milano on the #MeToo movement: 'We're not going to stand for it any more'*. The Guardian: https://www.theguardian.com/culture/2017/dec/01/alyssa-milano-mee-too-sexual-harassment-abuse adresinden alındı

Sebastiraj, A., ve Rajakumari, D. (2022). Presenting Feminism And The Feminist Identity In The Select Works Of Rebecca Walker. *Journal of Positive School Psychology, 6*(9), 3748-3762.

Semiz, Y. (2010, 12 1). 1923–1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(27), 423-469.

Spivak, G. C. (1984). Love Me Love My Ombre Elle. *Diacritics Journal*(4), 19-36.

Taş, G. (2016, Mayıs 25). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*(3), 163-173.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2020, 3 18). *Eğitim Durumuna Göre Fiziksel veya Cinsel Şiddet Yaygınlığı.* Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi: https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=E%C4%9Fitim%20durumuna%20g%C3%B6re%20fiziksel%20veya%20cinsel%20%C5%9Fiddet%20yayg%C4%B1nl%C4%B1%C4%9F%C4%B1 adresinden alındı

Tütüncü, A. N. (2005). Yansımalar, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesindeki İnsan Haklarının Korunması Mekanizmasından Milletlerarası Hukuk Çerçevesinde Bazı. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aslan Gündüz'ün Anısına Armağan*, 601-622.

Yörük, A. (2009, 04 1). Feminizm/ler. *Sosyoloji Notları Dergisi*(7), 63-85.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0001-9027-7879
Adı Soyadı	Zehra TÜRK
Doğum Yeri	Bingöl
Doğum Tarihi	01.04.1996

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Fırat Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölüm	İlahiyat Bölümü

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe Anabilim Dalı

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	B2

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı
Görevi/Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	1 Yıl

İLETİŞİM

Adres	Ringkobing/Danimarka
E-mail	zdervisoglu94@gmail.com